

Stava

en gammal by i Holaveden

I Stava finns åtta gårdar. Alla utom en är bebodda året runt. Dessutom finns ytterligare några hus som är bebodda året runt. Några speciella gårdsnamn finns inte.

Allmänt om Stava

Stava är en gammal by. Hur gammal vet vi inte. Kanske blev det en fast boplatz här under vikingatiden men långt dessförinnan hade människor passerat här, gående eller ridande, eller stigit i land från sjön.

Stava har en spännande historia. Kanske kopplingen till sjön är den äldsta, annars borde den gamla boplatzen, eller hustomten ha lagts ovanför bergen, nära den blivande landsvägen. Kan gissa att det var fiskare som från början byggde ett hus för övernattningar här?

Detta är ett försök att skriva lite historia för Stava för de senaste fyra hundra åren. Vad som hände under tidigare århundraden, med danska krig, med dackefejden och annat, det är till större delen okänt.

Stava omfattar 1 mantal, ett hemman. Mantal är ett gammalt mått på skattekraften på jordegendom i Sverige. Ett mantal avsåg i gamla tider ett hemman av sådan storlek att det kunde ge uppehälle åt en familj samt därutöver betala skatt.

Av de 19 byarna i Stavabygden är åtta av denna storlek. De övriga är mindre. Detta kan vara ett tecken på att Stava är en jämförelsevis gammal by i vår bygd. Byar som upptas till mindre än ett mantal kan antas ha tillkommit senare.

Stava har varit ett begrepp i långa tider. Namnet har betydelsen gräns och här var kanske i gamla tider östgötarikets södra gräns. Detta var innan vår skrivna historia började. Vid Stava kom Stavabäcken, gränsbäcken, rinnande från Stavsjön, gränssjön, senare kallad Gyllingesjön. Bosättningen i Stava är kanske tusen år gammal.

Att boplatzen blev utmed bäcken är inte svårt att förstå. Där blev det med tiden också en kvarn. Där på denna plats låg denna ensamgård fram till någon gång vid mitten av 1700-talet. Då hade den gamla hustomten ökat till två gårdar. Från denna plats har människor i kanske tusen år blickat ut över Vättern. De har sett Vättern i storm och de har sett den lugn som en spegel. De har sett sjöfarten på Vättern, från segelbåtar till ångbåtar.

I öster går bygränsen längs med den gamla landsvägen, kungsvägen. På ett ställe har Stava lite mark öster om landsvägen. Denna mark kallades i gamla tider för Rödjelyckorna.

Gränserna mellan byarna var länge osäker. Detta gällde särskilt det som kallades utmarker, det som låg utanför åkrar och ängar. Detta framgår av den ägotvist som på 1700-talet uppstod mellan Holkaberg och Stava och som avsåg just Rödjelyckorna. Denna mark uppodlades till åker under 1700-talet och därmed blev tvisten mera aktuell. I norr gränsar Stava till Hårstorp,

i öster till Lilla Krokek och Munkeryd, i söder till Holkaberg och i väster ligger Vättern.

Stava var gästgivargård i äldre tider, innan denna flyttades till Holkaberg. I en förteckning från 1649 uppges att det i Ödeshögs socken fanns gästgivargårdar i Stava och i Sväm. Kanske har här i Stava legat något slag av gästgivargård ända sedan 1400-talet.

Stava blev skatteköpt 1760.

Om skiftesförrättningar mm

Den första kartläggningen i Stava utgjordes av den geometriska ägoavmätningen 1639. Den omfattade bara åkrar och ängar. Skog och utmark ingick inte. Kartan uppvisar tre gårderna, Östergärdet, Mellangärdet och Södergärdet med vardera fyra tunnors utsäde, sammanlagt 12 tunnors utsäde, = 12 tunnland åker. Ängarna gav 30 lass hö med gärdesängen. Fiskevatten fanns i sjön Vättern. Det fanns nödortfölig skog och utmark. Vidare fanns humlegård till 200 stänger. Åkrarna låg samlade nära gårdshuset och var relativt stora, bara fyra åkrar.

Stava var som tidigare nämnts ännu vid 1700-talets början en ensamgård. Senare under 1700-talet blev det flera ägare och 1791 genomfördes storskiftet. Detta innebar att byn delades i två halvgårdar, Norrgården och Södergården (eller kanske kvarngården) med i stora drag sammanhängande marker. Den gemensamma hustomten utökades.

År 1834 genomfördes laga skiftet. Det innebar egentligen bara vissa ägojusteringar. Byn var fortfarande delad i två halvgårdar, den norra och den södra. Vid båda dessa skiften upprättades kartor. De är ganska lika varandra. Vid mitten av 1800-talet börjar bilden förändras. Då fanns plötsligt sex jordägare.

En hemmansklyvning genomfördes 1862 och ytterligare en sådan 1883. Det var först då som gårdar tillkom i byns norra del.

Av de första kartorna kan vi se de två hustomterna väl samlade på Farmans hustomt och något norr om denna. På laga skifteskarten kan man se hur den norra hustomten flyttats något men ändå kan vi där se Stavabyn samlad. På ägorna fanns tre torp inritade redan på storskifteskartan från 1791, nämligen soldattorpet uppe landsvägen samt ytterligare ett torp utmed landsvägen längst norrut. Detta torp är bara inritat på kartan men nämns inte i handlingarna. Det tredje torpet var Lussebo.

År 1571 redovisade Sven i Stava 3½ lispund koppar, tre oxar, tre stutar, tre kor, tre ungnöt, 12 getter, tre svin och en häst. Det var enligt den skattelängd som vi kallar Älvsborgs lösen från 1571, den första gången som vi köpte Älvsborgs fästning av danskarna. Varje bonde skulle bidra med en skatt som motsvarade en tiondedel av vad han ägde.

År 1621 redovisade Per i Stava att han hade åker till sex tunnors utsäde. Detta motsvarar lika många tunnland öppen, odlad jord. Vi kan dock anta att Per också hade åker i träda. Ensidig växtföljd i det äldre jordbruket medförde krav på att jorden måste vila, annars blev skördarna bara sämre och sämre. Om vi utgår från 9-10 tunnland åker i början av 1600-talet kan vi jämföra detta med 1940-talets åkerareal i Stava som uppgavs vara 52 tunnland.

I början av 1600-talet fanns mindre än 10 personer mantalsskrivna i Stava. Medellösa eller utfattiga upptogs inte i mantalslängden. Jag tror ändå inte att 1600-talets invånarantal i Stava var flera än 15-20 personer. Vid mitten av 1800-talet bodde 60-70 personer i byn. Vid sekelskiftet 1900 bodde här ett 50-tal personer. År 2000 bor här ca 20 personer permanent.

Hamnen i Stava

Före tillkomsten av Stava hamn eller Stava brygga hade holavedsbönderna fraktat sina skogsprodukter till Blå port. Blå port utgörs av ett ca 30 meter högt tvärbrant klippstup. Någon hamn kunde inte anläggas där, men där fanns god ankarbotten. Därför kunde skutorna ligga för ankar en bit ute i sjön, medan man lastade. Virket släpptes utefter en stor trätrumma ned till vattnet, och sedan roddes det ut eller släpades med roddbåtar till skutorna. På bergssidan fanns långa stegar för att klättra på från vägen ned till botten av stupet. Där kunde roddbåtar angöra.

Lussebohamnen tillkom inte förrän mot slutet av 1800-talet. Den första bryggan eller lastkajen byggdes 1892. Om det funnits något provisoriskt dessförinnan är osäkert, men ganska troligt. Då bildades även ett hamnbolag och hamnen hade en intensiv men relativt kort varaktighet. Här har åtskilligt med ved och andra produkter från bygden skeppats ut, till Göteborg, Stockholm och andra platser. Här hade Konrad Hård ett sågverk. Han hade under ett antal år omfattande affärer och bidrog med arbete för åtskilliga människor i bygden.

Det berättas att bönder ända från Adelöv och Linderås kom med sina produkter till Stava brygga. I en skrivelse, troligen från 1920-talet, uppges att minst 3000 transporter årligen kom vägen från Småland via Rödjarp, Öjan och Munkeryd till Stava.

Det uppges också att transporter skedde såväl med oxar som med hästar. Oxar kunde inte användas vid nedfarten till bryggan. Bönder från Adelöv och Linderås hade två lass, ett med oxar och ett med hästar. Hästarna var snabbare och denna last kunde lossas vid bryggan. Därefter mötte de oxlasset i Öjan, där hästarna fick överta detta lass och göra en ny resa till Stava. Vi kan anta att kanske lika många transporter kom på vägen via Börstabol och Krokek.

Vid Vätterns stränder har totalt funnits 65-70 bryggor och lastplatser. Några av dem fanns redan på 1600-talet, andra tillkom när Vättern började trafikeras med ångfartyg. När Göta kanal var färdigbyggd 1832 blev sjötrafiken på Vättern ännu intensivare. Reguljär trafik till och från Stockholm och Göteborg ordnades från Jönköping och dessa båtar angjorde också övriga större hamnar vid Vättern. En resa mellan Jönköping och Stockholm tog på 1840-talet ca 36 timmar.

Från bryggans tillkomst i början av 1890-talet och under 40-45 år framåt i tiden var här en intensiv verksamhet. Den som på 1920-talet gjorde en vandring ned till bryggan kunde se ett stort område med brädstaplar, ytveds- och sågspånshögar.

Här hördes tjetet av sågklingor, hästarnas gnägganden och körkarlarnas rop till hästarna. Den branta nedfartsvägen kunde lätt orsaka skenolyckor, trots att man hade sinnrika bromssystem på kälkar och vagnar. En doft av kåda och hästspillning låg över området. Fordon med timmer letade sig hit till *lussehamnen* som man också sade, från många andra socknar i Holaveden.

Det är två bäckar som rinner ut i Vättern vid Stava. Det är bäcken från Gyllingesjön och dels den andra bäcken lite längre norrut. Den kom rinnande från Gåsabol, Stora Smedstorp, Öjan och Munkeryd. Slutligen rann den över Lilla Krokeks marker innan den kastade sig utför branten ned mot Lussebo. Denna bäck gav kraft till Konrad Hårds sågverk på 1920- och 30-talen.

Skenolyckor inträffade ibland i backen ned till bryggan. Verner Falk var fredagen den 11 juni 1920 på väg nedför backen med ett stort vedlass. Två hästar var förspända. Det gick bra ända ned till avlastningsplatsen. Där hände det. När han skulle börja avlastningen föll veden framåt på hästarna. De blev skrämde och rusade ut på hamnkajen. Där fanns människor i arbete och det var trångt.

Men hästarna rusade ut med vagn och allt och hamnade i sjön. Hästarna var intrasslade i remtyg och kunde inte själva simma i land. Verner försökte skära loss dem från remtygen men lyckades inte. En ångare från Jönköping låg vid kajen och lastade ved. Man fick en tross om den ena hästen och försökte lyfta upp den. Men den var intrasslad i seldon och remtyg och försöket misslyckades. Hästarna drunknade. De tillhörde arrendatorn Oskar Karlsson i Bankaby. Den muntliga traditionen nämner att det var Verner Falk som körde hästarna. Händelsen är omnämnd i Östgöta-Bladet den 17 juni. Oskar Karlsson var nytillträdd arrendator i Bankaby och gjorde enligt tidningen en kännbar förlust.

Nere vid bryggan låg ångbåtar redo att ta hand om ved och virke. Sågat virke gick i stor utsträckning till Göteborg. Där omlastades virket för vidare frakt till England, Holland och Danmark. Men det hände också att man tog virket direkt till någon hamn utomlands. De större ångbåtarna fick ankras upp på redde. Vattnet vid bryggan var endast nio fot djupt, trots att bryggan förlängdes år 1920. Den ursprungliga bryggan från 1892 tillät endast anläggning av mindre båtar.

Vedskutorna brukade komma framåt kvällen och lasta på natten, för att så fort det ljusnade segla iväg till Jönköping eller Vadstena för att avyttra sina laster. Före första världskriget fick man 12 kronor famnen för veden. En skuta lastade normalt 15-20 famnar, så förtjänsten kunde bli god. Men vid depressionstider kunde priset sjunka till fyra kr famnen. Det var hård konkurrens om veden.

Bryggan hade inte plats för mer än tre skutor, så det gällde för skepparna att hålla sams, när man låg på tur och väntade på att få lasta. Men skepparna Fältskog på slupen Thyra, Arvid Sabel på Neptun, Gottfrid Rydberg på Anna, Fägersten på Framåt och Gustafsson på Vicktoria kände varandra sedan gammalt, även om mycket skilde dem åt i sätt och sinne. Ibland, när vindförhållandena var ogynnsamma, kunde man få ligga stilla upp till en vecka,

och då var det bra med lite sällskap. Likaså var det tacksamt om någon kom ut med en julle och bogserade in skutan till bryggan när kvällsbrisen dött ut.

Det förekom också en del persontrafik från Stava hamn. Ångfartyget Östern stannad till vid Stava på sin trad mellan Jönköping och Motala, tre gånger i veckan i vardera riktningen på fastställda tider. Från Motala kunde man sedan ta kanalbåten till Stockholm. Det var kanske mest under hamnens första tid, på 1890-talet och under 1900-talets första decennier. Därefter kom landsvägstrafiken.

Stava hamn krävde också goda vägar till hamnen från bygderna runt omkring. År 1902 beslutades att en ny allmän väg skulle anläggas från Stava hamn förbi Lilla Krokek, Stora Krokek och Börstabol, vidare förbi Klämlestorp, Amundeby, Boet, Äng och Krisseby. Den skulle sedan dras fram till häradsvägen i Trehörna. Vägen skulle ha 3,6 meters bredd.

Vägen blev anlagd men då och då skymtar i handlingarna lite diskussioner om underhållet av vägen. Det framgick 1908 att vägkassan betalar underhållet av vägen.

Vid vägstämma i Bultsbol 1912 framhölls att *den östra vägen som går genom Ödeshögs socken till Stava hamn behövde omläggas. Knappast någon väg inom häradet är så trafikerad som denna. Oaktat detta är den alltför smal, så att endast på vissa ställen fordon kan mötas, och dessutom finns flera besvärliga backar.*

I Östgöta-Bladet skrevs i februari 1912 att *Stava hamn i motsats till andra hamnar om sommaren har en död säsong. Men övrig tid av året är där ett myllrande liv. Redan är nedkörda 300 famnar ved dit. Det normala plägar vara 3000 famnar, har man sagt oss. De håller dock på att komma dit, dessa alla, ty vägarna myllrar av vedåkare. Fabrikör A L Bäck avverkar några skogstegar i trakten och har ångsåg uppsatt i Sunneryd. Därifrån avgår dagligdags försågat virke som upplägges i Stava. Avsevärda massor av ekvirke och ännu mera asp lägges upp för avnämare i Jönköping.*

I Östgöta-Bladet kom den 14 februari 1920 en ny artikel om läget vid Stava hamn och vägarna dit. Jag tar med hela artikeln.

Från skogsbygden skrives till Östgöta-Bladet:

Nyckfull kan man säga att denna vinter varit. Den ena dagen blåsigt och kallt, den andra lugnt och kallt. Skogsborna har haft snö och gott före nästan hela vintern. Till följd att ved och virke kommit i ett ganska högt pris ha skogsbönderna i år tagit väl vara på veden, tiden och det goda slädföret. Resultatet har ock blivit det att minst dubbelt så mycket som förr om åren blivit avverkat.

Även om vintern ännu är bara halvliden och många bönder knappast hunnit börja sin vedkörning, har det likväl kommit tusen och åter tusen famnar ved till Stava hamn. Alla de gamla platserna är upptagna och nu få de välvilliga Stavaborna släppa till åkrar, ängar och vad de har till upplagsplatser. Skada blott att hamnen är så liten att båtarna svårligen kunna lägga till och lasta ved denna tid på året. Men mycket större skada är att ingen järnväg går fram till dessa skogrika trakter, ty nu tar bönder och skogshandlandena endast reda på det prima virket som finns och låta tusentals lass ruttna bort.

Skogsbornas behov av säd, foder, gödningsämnen, kalk mm måste som en följd av dåliga kommunikationer begränsas till det minsta möjliga.

Nu har folk och dragare fått några dagars frihet från körslor, sedan snön gick bort. Men kommer det bara lite snö igen så är de säkerligen snart i rörelse igen utmed vägarna.

År 1928 (eller 1926) fanns i Östgöta-Bladet en ny artikel om Stava hamn. Den är också intressant och jag låter även denna artikel komma med i sin helhet.

Skall Stava hamn förintas?

Starka skäl för hamnens iståndsättande.

Vi ha från en av våra läsare i Lysing mottagit nedanstående artikel, som i dessa dagar kan påräkna ett aktuellt intresse.

Den vid Vätterns strand naturskönt belägna Stava hamn och lastplats som under årtionden tjänat Ödeshögs och närgränsande socknars skogsbygder såsom en välbelägen avyttringsort för skogsprodukter, visar nu den tillfällige besökaren en dystur anblick och är för hela ortsbefolkningen en sorglig företeelse. Den oberäkneliga Vätterns starka vågsvall har nämligen här, i förening med de rasande höststormarna, utfört ett hämnande förstörelseverk mot människoandens sega tro på rätten att till sin nytta tillvarata naturtillgångarna. En kort hamnhistorik torde här vara på sin plats:

Redan 1912 visade hamnen hotande tecken till att vilja förfalla. Hamnbolaget, bestående av fyra närboende småbrukare, kunde inte med blida ögon se sjöns jämna men säkra underminering av deras kära brygga utan beslöt att göra en kraftansträngning mot luften och vattnets förenade krafter. Hamnen hade nämligen förut flera gånger fordrat mer eller mindre omfattande reparationer. Sommaren 1922 skulle också hamnarmen genomgå ett grundligt reparationsarbete, men därtill fordrades penningar och ingen reservkassa fanns.

Ett tioårigt amorteringslån kunde mot delägarnas borgen anskaffas. (Detta står ännu delvis kvar, men bryggan har inte visat samma ståndaktighet). Byggnadsmaterial anskaffades snabbt nog. Sand i prämar från Vising-sö, sten och trä från egna marker och cement från Västergötland. Med upplånade medel, egen och delvis lejd arbetskraft hade bolagsmännen inom en för ett så vittomfattande arbete på jämförelsevis kort tid återställt sin brygga i brukbart skick. Segelskutor och motorfartyg började ånyo trafikera hamnen. Gubben Hård, den ständige hamnfogden, fick brått att fastgöra trossen och sammankalla lastningspersonalen.

Det glada och rörliga livet, det trägna slitet vid Stava hamn hade därmed återkommit i sina gamla gängor. Väderbitna skeppare hälsades med kraftiga handslag välkomna av de kärnfulla Stavabönderna med löfte att inom några timmar ha full last ombord. Skuta efter skuta klarerades och avseglade. Vid större virkesleveranser från Viktor Andersson eller från Konrad Hård löpte ståtliga Göteborgsångare an Stava hamn utan risk för bottenskrap, ty så djupt är vattnet vid Vätterns östgötastrand. Under vintertiden framforslad björk-, al- och barrved skeppades till städerna runt Vättern, aspvirke till tändsticksfabrikerna, massaved till Munksjö pappersbruk och de i standard räknade staplar av exportplank, bräder och pitprops vida Göteborg till England. Från andra orter levererat gods, såsom byggnads-

material, cement och tegel mm lossas här att av förbrukare avhämtas till billiga fraktkostnader. Av denna korta situationsbild framgår att Stava hamn och dess fortfarande bestånd är av stor betydelse för den vidsträckta skogsbygden.

Men nu ligger hamnen raserad och ägarna av området känner föga lust att på nytt upptaga kampen mot de övermäktiga vågorna. Nytt kapital är de efter vad som sports inte villiga att offra, och ingen får förtänka dem olysten, då de nu skådar ner på ruinerna av sitt verk.

Skall den rörliga trafiken, den av arbetslust mättade livaktigheten, kamratändan mellan leverantörer, uppköpare, skeppare och hamnarbetare för framtiden upphöra, tystna och försvinna? Vi hoppas att så icke blir fallet. Nya krafter skola gripa verket an. Ett yngre släkte med blick för framtiden inser sannolikt den omistliga fördelen av hamnens iståndsättande. Nu är ett sammanträde med intresserade planerat att hållas i Stava nästa lördag i avsikt att bilda ett hamnaktiebolag. Intresset lär vara livligt i hela skogsbygden. Vi hoppas anslutningen blir stor och vilja uttala vårt hopp om förslaget förverkligande.

Så långt denna artikel från 1928. Något osäker är jag. Det kan ha varit 1926. Det blev ändå en reparation av hamnen. Gunnar Hård har berättat att en sådan reparation skedde 1926.

Som vi sett var även vägen till Stava hamn en allmän väg. Den upphörde att vara allmän 1937. Då ansåg vägstämman att vägen från Stockholmsvägen till Stava hamn icke hade sådan betydelse för den allmänna samfärdseln att den bör bibehållas som allmän väg. Det var vid denna tid som verksamheten i hamnen upphörde.

Något enstaka besök av en ångbåt skedde även senare, men det är en annan sak.

Kvarn vid bäcken

Stava kvarn är av gammalt datum. Platsen var idealisk. Bäcken hade god vattenföring och högt fall nedför sluttningen. Under 1840-talet förekom tvister mellan Stava och Holkaberg. I Holkaberg fanns en kvarn som då var *nedgången* och krävde mycket vatten. Det blev därför tvister om vattenuppdämning. Stava kvarn var effektivare och bygdens folk skrev framställningar om att denna kvarn borde gynnas eftersom de annars fick åka långa vägar för att mala. Från 1860-talet finns också titeln mjölnare angiven i husförhörslängderna. Mjölnaren hette Lars Adolf Johannisson och var född i Vireda 1825. När kvarnverksamheten upphörde har jag ingen uppgift om. Kanske 1920-talet?

Ivar Andersson i Holkaberg har berättat om hur bönderna från Getingaryd och Boeryd i äldre tider *klövjade* till kvarnen i Stava. De använde då en stig som från Getingaryd gick ovanför Tongaberget vid länsgränsen. Stigen gick sedan vidare ovanför bergsbranten fram till i höjd med Blå Port. Där utmed stigen finns en mystisk stenformation, ännu synlig. Sedan vek stigen ned för bergssluttningen till kvarnen i Stava. Ivar visade mig stigen sommaren 1990.

Vid storskiftet 1791 antecknades att de båda halvgårdarna i Stava hade var sin kvarn. Samma var förhållandet vid laga skiftet 1834.

Släktgård?

Stava kan på sätt och vis sägas vara en släktgård. Visst har ägo gränser ändrats, hus har flyttats och hemmansklyvningar skett men fortfarande bor i byn ättlingar till den Håkan Svensson och hans hustru Ingrid Jönsdotter som bodde i Stava på 1600-talet. Troligen hade Ingrid någon sorts arvsrätt till Stava eftersom gård och släkt förr i tiden hörde samman. Även kronogårdar gick i slakten, men det gällde att sköta hus och betala räntor, så att det inte blev tal om vanhävd. Håkan var född 1631 och Ingrid 1667. Hon var möjligen dotter till Jöns Bengtsson i Stava. Stava var en kronogård innan den kom att tillhöra Visingsborgs grevskap.

Torp

Flera torp har funnits på Stava ägor, soldattorpet utmed landsvägen, ytterligare ett torp utmed landsvägen lite längre norrut samt slutligen torpet Lussebo.

Soldattorpet har under årens lopp rymt många soldatfamiljer och många människoöden. Här följer en uppräknig av de soldater som jag har uppgifter om.

Gustaf Håkansson Gullring	1676- ?
Per Örbom	(1695-1715)
Måns Larsson Drake	1715-1729, därefter torpare i Stava en tid
Anders Larsson Mogren	* 1627 1729-1742, bodde en tid i Börstabil
Johan Håkansson	1742 - död i Finland
Måns Blomkvist	* 1712 1743-1758, till Holkabergs ägor 1758
Peter Bollgren	* 1733 1758-1776, blev bonde i Kanikenäs
Nils Lilja	* 1754 1777-99, sedan bonde i Stora Krokek
Joel Huggert	* 1765 1796, fl. till Munkeryds soldattorp
Karl Blom	* 1777 1800- till Pommern, fånge 1807,
Jonas Blom	* 1787 1807-36
Fredrik Fält	* 1810 1836-47, död 1847
Nils Johan Fält	* 1825 1847-49
Adolf Fredrik Stav	* 1829 1849-81
Oskar Emil Stav	* 1863 1882-1904

Många familjer bott i soldattorpet. Närmare uppgifter om dem redovisas längre fram.

Vid storskiftet 1791 var Lussebo ett torp. Markerna till torpet bestod både av åker och betesmarker och vid senare skiftesförrättningar delades torpet Lussebo så att därav blev två gårdar om vardera 1/16 mantal. Till Lussebo hörde också *Kofällan*, en betesmark som sträckte sig i ett par hundra meters längd utmed den gamla landsvägen och omfattade således även marken vid den torpstuga som låg utmed landsvägen i nordost. Eftersom det ibland tycks ha funnits flera torpare samtidigt kanske det var så att Lussebo då varit uppdelat i två mindre torp, varvid stugan i nordost kan ha varit bostad för den andra torparfamiljen. De redovisas längre fram under avsnittet Människorna i Stava.

Vägar och stigar

Om vägarnas utveckling kan berättas mycket. På Stavas marker finns hela utvecklingen dokumenterad i landskapet. Vi kan börja med sjön. Där gick den äldsta vägen, sjövägen. De första människorna kom kanske sjövägen till Stava och sjön har ända in i sen tid förmedlat kontakter. Så småningom uppstod behov av att ta sig fram till lands och då uppstod ridstigen, gångstigen, senare vagnvägen, landsvägen. Den lades kanske redan för tusen år sedan ovanpå höjderna, ovanför rasbranterna, så högt och torrt som möjligt. Den gamla landsvägen, Holavedsvägen eller kungsvägen, har gamla traditioner.

Vi kan anta att den från början endast var en ridstig. Sedan blev den vagnväg någon gång under 1600-talet. På 1800-talet uppstod så behov av bättre väg och 1852 blev den färdig, ett gigantiskt arbete, med den tidens mått, med handkraft och enkla redskap och i svår terräng, på ett sätt ett större arbete än motorvägen drygt hundra år senare.

I gamla tider fick bönderna svara för underhållet av vägarna. Vad 1852 års väg beträffar har jag anträffat protokollet från 1854 där vägdelningen fastställes. På sträckan från Ödeshög till länsgränsen, 14.039 meter fick gårdarna i Stava en sträcka av 390 meter att underhålla. År 1891 företogs vägdelning av vägen mellan Stava och gränsen mot Småland vid Rödjarp. Där ingick också vägen mellan Munkeryd och Smedstorp. I delningen ingår överenskommelse om såväl sommarunderhåll som snöplogning. Stavas andel av denna väg var 259 meter, räknat från "nya landsvägen i Stava". Beträffande vägen mot Börstabol har jag inga uppgifter.

Stigar var i gamla tider de närmaste förbindelselederna mellan gårdar och byar. Om klövjestigen från Getingaryd till Stava kvarn har jag nämnt förut.

Stava missionshus

Vi bör också nämna Stava missionshus, färdigt 1866. Vi kan anta att det under lång tid funnits behov av en samlingslokal. Härvid vill jag visa följande anteckningar ur domboken för 1844. Att ha religionsövning var förbehållet sockenprästen om den inte hölls inom den egna familjen.

Vid sommaringet 1844 hade kronolänsman Nelson instämt änkan Lotta Persdotter i Öninge för att hon hållit olovliga sammankomster för religionsövning. Det blev 66 riksdaler i böter, eller fängelse 28 dagar på vatten och bröd. Det var stora böter.

Missionshuset i Stava byggdes utmed den gamla landsvägen, något hundratal meter söder om soldattorpet. Bonden Sven Viktor Jonsson i Stava skänkte tomten. Idag är både det gamla missionshuset och soldattorpet rivna men det nya missionshuset kallas fortfarande Stava missionshus trots att det nu ligger på Lilla Krokeks marker. Sven Viktor Jonsson var även han en sentida ättling till Håkan Svensson i Stava. Många medlemmar av Stavasläkten har gjort stora insatser i Stava Missionsförening.

Ur domböckerna

Det mest dramatiska som jag hämtat ur domböckerna om Stava är givetvis mordet på nämndemannen Samuel Svensson från Lilla Krokek. Det inträffade den 27 april 1864 utmed landsvägen mitt för Bil-Antons gård i Sta-

va. Mördaren var en bonde från Glänås i Svanshals, Erik Johan Svensson, och mordet var planerat. Det tillgick så att han med en hammare slog Samuel Svensson i huvudet, många och kraftiga slag. En beskrivning av mordet finns längre fram i texten.

Men mordet i Stava år 1864 är inte det enda som hänt av sådant slag. År 1622 hölls det julkalas hos Per i Stava och detta julkalas slutade med ett knivdråp. Lasse Toresson i Kopparp blev hårt trängd av Olof i Lilla Krokek och det slutade med att han tog till kniven. Olof dog tre dagar därefter. Mera om detta finns längre fram i avsnittet "Människorna i Stava". Alla anteckningar ur domböckerna har jag så långt det gått samlat i anslutning till beskrivning av respektive personer.

Emigrationen till Amerika

Från Stava emigrerade enligt mina anteckningar ett 15-tal personer till Amerika. Kanske jag missat några och kanske någon flyttat via någon annan ort. En av dem som emigrerade var Karl Andersson, son till Oskar Fredrik Andersson. Han gifte sig i Amerika och återkom senare och blev bonde i Glasfall.

Ur hembygdslitteraturen

Ur boken "Ödeshög genom seklerna" hämtas bl. a. följande:

- *När di skulle bränna brännvin förr i tiden, så skulle di ha ett mänskeben i kara, för att brännvinet skulle bli rektit bra. Av Mor Andersson i Stava"*
- *Dä va ett folk i Stave som Väva-Tilda tjänte hos. Di hade sia kor oppe i berga. De hade e lita fé som körde hem kora, när di skulle mjölka. Å ho va så skön, den där, men när ho vände sej om, så va ho ihålier. Om kvälla så lämna di e lita skvätt i bytta, men om möra så va bytta så skurader å finer så". Berättat av Fredrik Johansson, hemmansägare i Stava, född 1839.*
- *Dä va e i min ungdom, som di sa vart bergtagen. Dä va ute ve en gård, som heter Södra Bråten. Dä ä ett stort berg där. Å ho va borta i tre dar sen kom ho igen. Di hade behållt'na där i berget å hade velat haft'na te å äta, men när ho inte ville äta, så hade di inga makt mä'na. Ho hette Brita-Stina å ja va bekanter mä'na". Meddelat av grenadjär Stav.*
- *Skälvan botades genom att låta barnet dricka ur en sko, som ägdes utå en person som di kunne misstänka för te bedriva olovli kärlek". Berättat av grenadjär Stav, född 1829 i Linderås.*

Intressanta människoöden i Stava

Ur kyrkoboken hämtar jag följande uppgifter:

Den 23 maj 1772 fanns död, sittande i ett kärr på Pikatorps ägor i Tollstads socken, vanartiga och svagsinta fattighjonet, flickan, soldatdottern Annika Jonsdotter Berggren från Stava, som olovandes gått ut från modern att tigga, 18 år gammal.

Jag skulle gärna vilja veta mera om denna flicka men uppgifterna om henne är sparsamma. Hon hade en broder, Anders, som senare var hovsmed och bodde i Stava.

Människorna i Stava

1600-talets uppgifter är magra och grundas till större delen på uppgifter ur mantalslängder, jordeböcker mm. De upptar som regel endast förnamn på husfadern. Övriga familjemedlemmar omnämns oftast inte. Därför har jag försökt studera 1600-talets domböcker för att få lite mera ”kött på benen”.

År	Namn mm	Källa
1571	Sven. (3,5 lispund koppar, 3 oxar, 3 stutar, 3 kor, 3 ungnöt, 12 getter, 3 svin, 1 häst)	Älvsb
1606	Töres i Stava dömd för enfalt hor med konan Lussi. Se domboken.	
1613	Per och Bengt	Älvsb
1620	Bengt	BU
1620	Bengts son Jöns gjorde sin fars legopiga ed barn.	Domboken
1621	Jöns Bengtsson och Per	Mil
1621	Per(2 hästar, 5 oxar, 10 kor, 32 getter, 2 svin, 4 får, 6 tunnor utsäde).	BU
1622	Julkalaset hos Per i Stava slutade med dråp, se domboken	
1625	Jöns Bengtsson målsman för Olofs barn i L Krokek	Domboken
1627	Per och Bengt (sex mantalsskrivna i Stava)	M
1627-1647	Per i Stava är nämndeman, se domboken	
1629	Jon i Stava var i löfte för Nils Svensson i Österäng, se domboken.	
1630	Peder i Stava nämndeman i Lysings härad enligt domboken	
1631	Per (3 tunnor utsäde)	BU
-"	Jöns (3 tunnor utsäde)	
1637	Per	BU
1637	Per	Mil
1639	Per i Stava hade instämt Jöns i Tällekullen, se domboken	
1640	Per	M
1641	Peder och hustrun samt piga	M
1642	Götar i Holkaberg mökränkte Brita i Stava, se domboken	
1643	Peder, hustrun och son	M
1643	Per i Stava vittne rörande en stöld i Lakarp, se domboken	
1643	Per i Stava anklagad för att han ej inlevererat tiondet, se domboken	
1644	Anders Jonsson i Stava lägrade pigan Elin Håkansdotter, se domboken	
1645	Per med hustru och son samt Jöns med hustru och son	M
1646	Per med hustru och son samt Jöns med hustru och piga	M
1646	Jöns	J
1646	Jöns Bengtsson	Mil
1647	Peder, dotter och en inhyst man, Jöns med hustru och son	M
1648	Per Andersson m h, dräng Per Jönsson, Jöns med hustru Kerstin L dotter	M
1648	Per i Stava angående fyra stulna liar, se domboken.	
1648	Per i Stava i ett mål vid tinget, arv i Visjö, se domboken	

1649	Stava är gästgivargård	
1649	Målet angående stulna liar åter uppe vid tinget, se domboken.	
1651	Jöns, fem mantalsskrivna personer i Stava	M
1652	Jöns	JW
1655	Jöns med hustru Kerstin	JW
1658	Jöns med hustru Kerstin, dräng, son B	JW
1658	Jöns i Stava vittnade om ett uppbördsmöte i Krokek, se domboken	
1659	Jöns med hustru Kerstin	J
1659	Jöns i Stava kallad att vittna rörande räntor, se domboken	
1660	Jöns i Stava anklagad för mened, se domboken	
1660	vigdes (Lars Larsson) i Narbäck med Jönses dotter Brita i Stava	
1661	5 apr föddes Peder, Håkans son i Stava	
1661	Jöns i Stava klagat över en vägkrog, se domboken.	
1662	3 aug föddes Karin, Håkans dotter i Stava	
1664	Håkan i Stava nämnd som vittne i domboken.	
1666	bötar Håkans dräng i Stava för att han varit drucken i kyrkan	
1666	Sven i Narbäck var gästgivare redan när det hölls i Stava, domboken	
1673	Håkan	Mil
1675	Per	J
1675	Anders i Stava hjälpt hustru Kerstin i Stava att skriva, , se domboken	
1677	Stava hade hästar till gästgiveriet i Holkaberg, se domboken	
1678	Håkan Svensson målsman för Karin Svendsdotter i Stava, se domboken	
1678	Håkan Svensson är löftesman för drängen Per Jonsson, se domboken	
1679	Håkan i Stava i tvist om respengar till Stockholm, se domboken	
1681	Håkan i Stava antecknad som vittne i en tvist om skatter, se domboken	
1681	Håkan och hustrun, Anders och hustrun (4)	M
1682	Håkan och hustrun, Anders och hustrun (4)	M
1684	Anders Jonsson i Stava vid ting i Holkaberg, se domboken	
1684	Håkan och Anders, livgr Gustaf Håkansson Gullring	Mil
1685	Håkan och Anders	J
1686	Anders i Stava i klagomål om syneförrättningar, se domboken	
1687	Håkan m h, sonen Per, Anders Joensson m h, dr Per	M
1688	Anders Jönsson köpt 1/5 av Skattegården i Ödeshög, se domboken	
1688	Håkan m h, sonen Per, Anders Joensson m h, dr Per	M
1689	Håkan m h, sonen Sven, Joen och p Marit	M
1690	Håkan m h, sonen Sven, d ?	M
1691	Håkan m h, s Sven, Jöns,	M
1691	Håkan Svensson i Stava åberopad som vittne, se domboken	
1692	Drängen Påvel Påvelsson klagar mot Arvid Persson, se domboken	
1693	Håkan m h, s Sven, Joen, på ägorna sold Nilses hustru	M
1694	Håkan m h, s Sven, Joen , på ägorna sold Nils hustru	M
1697	Håkan Svensson i tvist med Per Eriksson, se domboken	
1700	Håkan Svensson och två nedhuggna ekar, se domboken.	

Förklaringar

BU = Boskaps- och utsädeslängd, J = jordebok, M = mantalslängd,

Mil = militär källa, JW = jordebok Wisingsborg, Älvsb = Älvsborgs lösen

Detta var i tabellform mina äldsta anteckningar om människorna i Stava. Jag skall försöka förklara och förtydliga vissa av uppgifterna ovan.

Vid tinget i Heda den 15 maj 1606 tingsfördes Töres i Stava för att han hade bedrivit enfalt hor med en kona som hette Lussi. Han skulle normalt böta 30 daler, enligt konung Johans stadga, men för hans stora fattigdoms skull och allemans förbön blev beloppet minskat till fyra daler i konungssaken och 20 daler vad gällde häradet och häradshövdingen. Vem Töres var vet vi inte. Han var förmodligen inte bonde i Stava. Lussi påminner om Lussebo. Kan hennes namn ha något att göra med namnet på torpet?

Per Andersson - - - -, bonde och gästgivare i Stava
(Karin Bengtsdotter) - - - -,

Per i Stava är omnämnd i handlingarna under åren 1613 – 1649. Han var nämndeman i Lysings härad under åren 1630 – 1647, kanske längre. Han var gift och hustrun hette möjligen Karin Bengtsdotter och hade en syster, Brita Bengtsdotter, i Lilla Krokek, gift med Olof Svensson. Vi har inga namn på barn. Efter 1647 hörde bygden till Visingsborgs grevskap och då ingick våra byar i Vista härad. Där fanns inte Per med som nämndeman. Utöver uppräknningen av nämndeman möter vi hans namn i några andra mål vid rätten. Vi skall börja med det mest intressanta av dessa, nämligen julkalaset i Stava 1622

Julkalaset i Stava år 1622

Detta hände vid julkalaset hos Per i Stava julen 1622. Det var bygdens människor, grannar och vänner, som hade samlats i Stava. Det var jul och de hade fått både mat och dryck. Det började bli sent på kvällen och många hade gått hem, men åtskilliga var ändå kvar.

Värden, Per i Stava, hade gått avsides för att sova i en kammare. Kvar i gästbudssalen var bl. a. Lasse i Kopparp, Olof i Krokek och Per Olsson i Krokek. Olof och Lasse hade börjat en ”ordkastning” om en legopojke och Olof fällde några okvädinsord och kallade Lasse en padda och gick sedan *sina ärenden ut på gården*.

När han kom in igen satte han sig inte på försätet, där han förut suttit utan stod upp i bänken framför Lasse och sa till honom: *Jag vill nu sitta hos dej, min bror. Ja väl, sade Lasse. I detsamma slog Olof Lasse på munnen och i ansiktet många hårda slag och förde honom under sig i bänken och höll honom med den ena handen och slog honom med den andra. Lasse kunde inte komma upp, ty Olof var starkare. Vi kan anta att blev Lasse panikslagen och drog sin kniv och stack Olof i buken. Olof sprang upp och sade: Du stack mig din skälm. Sedan levde Olof i tre dygn och därefter dog han.*

Att slagsmålet gått till så som beskrivits, det kunde Olofs granne, Per Olsson berätta, ty han var med och såg allt. Han vittnade härom under ed. Hustrun i gården vittnade också. Hon var syster till den dödas hustru Karin. Hon berättade också att slagsmålet hade gått till på detta sätt. Flera personer fanns då inte i stuvan.

Den 11 mars 1623 hölls ting i Heda om dråpet. *Efter att allt noga hade rannsakats och skärskådats tog de tolv i nämnden saken under betänkande. Hur skulle de döma, antingen till livet eller efter kapitel 12 i Dråpabalken till penningböter? Nämnden bedömde sedan att själva trångmålet, som drå-*

paren befann sig i, när han låg under Olof i bänken, det var ändå inte riktigt rätt livs nöd som lagen säger i berörda kapitel, eftersom Olof inte brukade något vapen. Därför kunde inte nämnden värja hans liv. Återstod att döma Lasse Thoresson från livet.

Då steg den dödes hustru, Brita Bengtsdotter fram. Det var hon som med sina barn var målsägande. *Hon bad för dråparen, att han måtte av höga överheten bli förskonad till livet och att han måtte utlägga en kristlig bot.* Lasse Thoresson var av häradsrätten dömd att mista livet, men fallet skulle underställas den kungliga hovrätten. Denna var då belägen i Stockholm. Göta Hovrätt hade ännu inte inrättats. Ärendet drog ut på tiden.

Den 5 september 1625 dömde häradsrätten Jöns Bengtsson i Stava som rätt målsman för Olof Svenssons barn i Krokek. Han skulle uppta mansboten av Lasse Thorsson i Kopparp på deras vägnar. Det var i reda penningar 200 daler i bötespengar och därutöver vänskaps gåva till hustrun, två lispund koppar.

Den 13 mars 1626 togs på tinget i Heda det sista steget i denna rättsprocess. Då meddelades domen från den kungliga hovrätten i Stockholm. Den hade förskonat Lasse Thoresson till livet, att han skall giva målsäganden full mansbot, konung och häradsbot oförsummat. Så konstaterar rätten, *haver Lasse full mansbot erlagt. Därför fälldes nu Lasse uti Konungssaken till 13 daler och åtta örtugar, sammaledes och häradet efter det 13 kapitlet i Dråpabalken och fick av målsäganden fridsbrev.*

Vid sommartinget den 23 juni 1629 uppgavs att Joen i Stava och Måns Jonsson i Österäng var i löfte för Nils Svensson i Österäng. Denne hade vid föregången häradsdom blivit av hovrätten *biltog lagd*. Därför blev *de detta sitt löfte kvitt och för Nils Svensson ogild*. Vem Nils Svenson i Österäng var, det vet vi inte. Vi vet bara att han blivit dömd biltog, det vill säga dömd fredlös. Både av häradsrätt och hovrätt.

Sådant hände i gamla tider. På grund av begånget brott kunde man bli dömd at stå utanför rättssamhället, rättslös.

Vid sommartinget i Heda den 8 juni 1643 kom Torkel Månsson i Lakarp för rätten och beskyllde Nils Brånd för stöld av ett par spannar i Lakarp. Per i Stava hördes som vittne. Mera om detta mål finns att läsa under Lakarp.

Vid samma ting androgs av tiondeinspektören att Per i Stava inte inlevererat hela sitt tionde. Kyrkoherden var inte närvarande. Därför uppsköts målet. Jag har inte sett något mera om denna sak, varför vi kan anta att Per betalat sitt tionde.

Per i Stava anklagade vid tinget i Bunnström den 6 juni 1648 Håkan i Visjö för att ha tagit fyra liar från honom i skogen förliden sommar. Håkan nekade. Per hänvisade till två vittnen, Lars i Pilgården i Ösiö och Per i Gammalsby. Båda dessa kallades till nästa ting. Per i Stava hade till nästa ting inte kallat dem och då fick länsmannen i uppdrag att göra detta. Jag har inte funnit något slut på detta mål.

Måns i Visjö klagade vid tinget 1648 till Per i Stava om något arv som Per skulle ta till sig efter hans styvfader. Per svarade att han inte hade mera härav än ett stop. Detta stop ålades Per att utlämna till Måns.

Vid tinget 1649 fick Per i Stava stå till svars för några skällsord på Habor i Skälaby. Hur målet slutade är jag inte riktigt säker på. Detta var sista

gången som Per i Stava förekom omnämnd i böckerna. Kanske Per i Stava nedlade sina jordiska verktyg detta år. Gården i Stava övertogs av Jöns Bengtsson och hans hustru Kerstin.

Jöns Bengtsson - - - -, bonde och gästgivare i Stava
H Kerstin - - - -,
Barn: Ingrid (1667), gift med Håkan Svensson, bonde i Stava
 Anders
 Brita

Jöns Bengtsson var bonde i Stava efter sin fader Bengt, vilken är omnämnd i domboken 1620. Då blev Jöns instämnd för lönskaläge med en piga på gården, Kerstin Persdotter. Han fälldes till 40 daler i treskifte, fadern, konungen och häradet. Jöns Bengtsson är första gången omnämnd i domboken 1620, sedan i mantalslängd och jordeböcker, se ovan. Han är omnämnd sista gången 1661, då i en dombok.

Här följer så några anteckningar ur domböckerna om Jöns.

År 1620 hade Bengts son i Stava, Jöns, lockat, belägrat och rått med barn sin faders legopiga, Kerstin Persdotter, men han ville inte gifta sig med henne. Därför dömdes han att böta 40 daler i treskiftes mellan fadern, konungen och häradet.

Götar i Holkaberg sakfälldes 1642 till 40 daler för att han hade mökränkt Brita i Stava. Nämnden vittnade om att inget var uppgjort om äktenskap. Han ville inte gifta sig med henne. Jöns hade en dotter som hette Brita. Hon blev år 1660 gift med Lars Olofsson (?) i Narbäck. Omnämnd i domboken 1675.

Vid vintertinget 1644 tingsfördes Anders Jonsson i Stava, en ogift dräng, som belägrat Elin Håkansdotter, en piga i *äkta säng född*, vilket bägge erkänner. Lägersmålet hade skett i Holkaberg. Han fick böta 40 daler för mökränkning. Var Anders möjligen en son till Jöns i Stava?

Vid hösttinget i Gränna den 4-5 december 1658 förekom något mål om ett uppbördsmöte som hållits i Krokek. Jöns i Stava uppgav därvid att grevskapets befallningsman Anders Ingemarsson i Kushult, tagit sju daler 24 öre av Per i Krokek och av Götar i Krokek åtta daler och 21 öre. Vidare uppgav Jöns att Håkan i Näteryd levererade till Anders Ingemarsson vid uppbördsmöte i Kråkeryd tre daler 25 öre och att Håkan lånat dessa penningar av Jönses son Per.

Dessa frågor om uppbörden kan ha berott på att Anders Ingemarsson hade avlidit och kanske fanns det oklarheter i hans redovisning. Jöns i Stava hade vid detta tillfälle förmodligen också sagt något om Anders Ingemarssons änka som rörde räntebetalningar.

Vid tinget i Gränna den 1 mars 1660 fick Jöns stå till svars för mened rörande något som sagts vid ett uppbördsmöte den 5 januari 1654. Uppbördsmötena kunde tydligen vara stormiga.

Vid tinget i Gränna den 11 februari 1661 besvärade sig Jöns i Stava över att Per och Bengt i Krokek på sina ägor ville sätta upp ett torp som skulle

vara krog för resande på landsvägen. Jöns menade att detta skulle störa grannar och skada gästgivargården i Holkaberg. Med anledning härav beslutade rätten med stöd av 25 stycket i Gästgiveriordningen att *det varde krokekaboar alldeles förbjudet att uppsätta ett sådant torp och krog.*

Gästgivargården i Stava flyttades 1649 till Holkaberg och Narbäck. Sven Månsson i Narbäck hade under åtskilliga år hjälpt till med skjutsar och logi för resande på landsvägen, redan då gästgiveriet var kvar i Stava. Narbäck var då gästgivargård för resenärer som färdades norrut på landsvägen. Mera om detta finns att läsa under Holkaberg och Narbäck.

Här följer så ett antal domboksnoteringar där Stava eller människor från Stava på ett eller annat sätt varit omnämnda.

Vid vintertinget den 22-23 februari 1664 framställdes *konan Ingrid i Näteryd som hade låtit råda sig med barn.* Hon bekände att drängen Bengt i Holkaberg *hade hävdat henne* tre veckor före midsommaren och därefter åtskilliga gånger, samt att hon blivit havande vid midsommartid. Bengt nekade helt till detta och nämnde i stället som misstänkt för detta en gift man, Jeppe i Kärr.

Han var nu frånvarande men han hade 14 dagar före midsommaren beskyllt Bengt för *nämnda kona* och ville få honom att bekänna, att han hade belägrat Ingrid.

Bengt uppgav vidare att Bengt och Håkan i Stava skulle hört detta. Eftersom varken de eller Jeppe i Kärr var närvarande vid tinget uppsköts målet till nästa ting. Målet var därefter uppe flera gånger. Slutligen gavs Bengt möjligheten att med värjomålsed fria sig från lägersmålet. Han antog inte detta och dömdes då till böter. Mera härom under Näteryd.

Från 1693 började kyrkoböcker komma till användning i Ödeshögs socken. Det är uppgifter om födda, vigda och döda. Husförhörslängder finns inte förrän från 1805. Vid denna tid var Karl XI konung i Sverige och Sverige var en stormakt. Östersjön var ett svenskt innanhav.

Håkan Svensson	(1631), bonde, död 1701,
Ingrid Jönsdotter	(1667), död 1737,
Barn: Sven	---, upptagen i mantalslängderna
Jon	1666, g 1701 m änkan Anna i Holkaberg
Kerstin	1680, g 1700 m Jon Andersson i Munkeryd
Elin	1688, g 1707 m Jon Andersson i Ösiö Skattegård
Maria	---, g 1709 m Håkan Siggesson i Lyckan

Bakgrunden för Håkan och Ingrid är inte helt klar, men troligen var Håkan son till Sven Månsson och hans hustru i Narbäck. Ingrid var förmodligen dotter till Jöns Bengtsson i Stava. Håkan Svensson dog 1701. Han hade varit gift två gånger och han hade varit bonde i 42 år. Så uppger kyrkoboken. Hans hustru, *gamla änkan Ingrid Jönsdotter* i Stava dog 1737, 69 år gammal.

Domboken för Vista härad berättar 1678 att drängen Erik Björnsson i Narbäck och Karin Svendsdotter, syster till Håkan Svensson i Stava, hade

haft lägerskap och cohabitation i halvfjärde års tid, och fått barn i maj 1678. Drängen nekade först att ta *konan* till äkta men blev övertalad av nämnden. De skulle gifta sig den 13/10 1678. Erik Björnssons morbroder var Tore Larsson i Kulhult. Erik Björnsson kan vi läsa om längre fram.

Vid sommartinget i Gränna den 31 maj 1675 sattes vite mellan Arvid och Peter Svenssöner i Narbäck, Bengt i Stavreberg, Anders i Hårstorp och Håkan i Stava. Det innebar *att vilken den andre i ord eller gärningar kväljer, skall hava 40 daler förbrutit*. Vi kanske kan anta att de alla var bröder, och söner till Sven Månsson i Narbäck. Möjligen var Håkan i Stava en halvbröder, från ett tidigare äktenskap. Av domböckerna framgår att det varit en del oenigheter mellan syskonen och detta utmynnade därför i detta vite.

Vid vintertinget den 1 mars 1678 avhandlades ett lägersmål mellan pigan Ingrid Larsdotter i Näteryds Hybbeln och drängen Peder Jonsson i Sjöstorp. Målet uppskötts till nästa ting, Därvid gick Gustaf Larsson i Skrädeberg, Håkan Svensson i Stava och Anders Månsson i Angseryd i löfte för den angivne att han skulle inställas för rätten vid nästa ting.

När jag för ett par år sedan började studera 1600-talets domböcker var en av orsakerna till detta att jag ville se om det i våra bygder förekommit några häxprocesser. Här kommer så en anteckning från 1671 års dombok. Då framkom för rätten en ryttare Nils Månsson i Svanshals och klagade över att frälsebonden Olof Larsson i Kamsta hade påstått att hans hustru Barbro Svensdotter sysslats med trolldom. År 1671 var mitt i *häxperioden* i Sverige.

Jag tors nu påstå att i våra bygder förekom inga häxprocesser, men däremot förekom en och annan beskyllning för trolldom. Se mera härom under Staffanstorp, Gyllinge och Stora Smedstorp. Det var där Brita Nippertippa i Haddåsen och Ingeborg Nilsson från Långlidens ägor som beskylldes för trolldom. Kanske var de bara *kloka gummor*?

Måns i Kopparp hade under hösten 1679 rest till Stockholm för att, dels för sig själv men också på uppdrag av Arvid i Narbäck och Håkan i Stava. Hans uppdrag var att av riksdrotsen, Per Brahe söka få frihet från utställda rustningar. Måns hade i respengar av Arvid och Håkan fått sex daler silvermynt.

Måns hade återkommit från sin resa, dock utan att kunna redovisa något resultat. Arvid och Håkan ville då ha sina pengar tillbaka, men Måns hävdade att han gjort så gott han kunnat. Att hans ansökan blev avslagen kunde han inte hjälpa. Han hade också haft stor möda och kostnad under den långa resan. Han menade också att hans Grevliga Nåde icke hade lämnat honom ohörd. Arvid och Håkan hade stämt Måns inför häradsrätten för att återfå sina pengar. Men häradsrätten beslutade att Måns kunde behålla pengarna.

Skatter och uppbörder var förmodligen även i gamla tider sådant som vållade bekymmer och oenigheter.

Vi har hört att fogdar och befallningsmän var *hårda mot stackars bönder*. Här har vi från domboken 1681 ett fall där fogden, Anders Skog i Kushult, av bönderna Sigge och Lars i Lyckan beskyllts för att ta ut för höga skatter. De skatter som nämns är *kröningshjälp samt gärd till krigsfolket*, förmod-

ligen några extra skatter under femårsperioden 1675-1680. Anders skog bevisade med hjälp av länsmanen Per Anders i Bankaby att han mottagit pengarna och lämnat dem vidare.

I anteckningarna i målet nämns också Håkan Svensson i Stava, Anders Larsson i Klämmestorp och gästgivaren Arvid Svensson i Narbäck. Rätten uppsköt målet till en laglig revision av uppbörderna.

Vid vintertinget den 2 mars 1691 återopades Håkan Svensson i Stava som vittne i ett tvistemål mellan Per Hansson i Holkaberg och gästgivaren Nils Bryngelsen i Holkaberg. Det rörde besittningsrätten till en tredjedel av Holkaberg. Per Hansson var gift med en styvdotter till Nils Bryngelsson och hävdade att Nils lovat honom en tredjedel av såväl gårdsbruket som skjutsningen vid gästgivargården. Se mera härom under Holkaberg.

År 1693 återopades Håkan Svensson i Stava som vittne i ett tvistemål mellan Hans Nilsson i Gyllinge och hans hustru Kerstin Jonsdotter på ena sidan och på den andra sidan deras före detta måg Jon Nilsson i Öjan. Se mera om detta under Öjan eller Gyllinge.

Vid hösttinget 1697 klagade Håkan Svensson i Stava över att torparen Per Eriksson på Lilla Krokeks ägor 14 dagar före midsommaren detta år slagit ihjäl en sugga för honom. Nämndemannen Anders i Hårstorp intygade det skedda. Torparen Nils Andersson på Stavrebergs ägor intygade att han sett Per Eriksson slå åtskilliga slag med yxhammaren då suggan inkommit i Måns Nilssons äng i Lilla Krokek.

Rätten beslutade att torparen Per Eriksson skall betala Håkan Svensson fem daler kopparmynt för suggan och dessutom böta tre daler i treskiftes. Dessutom fick han böta för uteblivande.

Vid vintertinget den 14 februari 1700 hade hejderidaren Olof Hjort instämt bonden Håkan Svensson i Stava för två olovligen nedhuggna unga ekar. Håkan Svensson sade sig ha tingsattest av välborne herr haputman Peder Kvist av den 13 maj 1696 för att få hugga bort två ekar som stått hans åker till skada. Förre hejderidaren Stefan hade märkt dessa för honom, och säger att *det står ännu två unga ekar kvar där märkta och ohuggna*.

Detta var inte rätt ekar som Håkan huggit. Rätten dömde därför Håkan Svensson till böter för de nedhuggna ekarna, samtidigt som rätten i nästa mening på nytt lovade Håkan Svensson att nedhugga de två ekar som han 1696 fått löfte till.

Vid sommartinget den 12 juni år 1700 dömdes änkan, hustru Anna Andersdotter i Holkaberg för att hon mot förbud och mot Kongliga Stadgan till sig intagit sin fästman Jon Håkansson från Stava. Denne fick också böta för samma sak. Kärlek var tillåtet endast efter vigseln.

Anders Jönsson	----, bonde i Stava,
H ?	----,
S Jon	----, gift med Elin Håkansdotter och bonde i Stava
S Lars	----, bonde på Skattegården i Ödeshög

Anders Jönsson eller Anders Jonsson, namnet stavas lite olika, förekommer omnämnd några gånger och jag vill gärna ta med vad som finns i mins anteckningar. Han kanske har en central roll i *stavasläktens äldre historia*. Första gången vi möter honom är 1644 när han enligt domboken mökränkt Elin Håkansdotter. Det hade skett i Holkaberg och Anders fick böta 40 daler för detta.

Anders var möjligen en son till Jöns Bengtsson i Stava och född omkring 1625. Sedan har jag inga mer uppgifter förrän 1684 och 1685 då han tillsammans med Håkan tycks bo och bruka i Stava. Om hans familj har jag inga uppgifter, men han var gift. År 1688 redovisas i häradsrätten ett köpebrev, daterat 12 juli 1682. Där hade Anders Jönsson i Stava köpt en femtedel av Ödeshögs skattegård för 40 daler av Per Svan och Jonas Håkansson samt systemen Karin.

Vi kan anta att Anders med sin familj därefter flyttade till Ödeshögs Skattegård. Vi kanske också kan anta att det var hans son, Jon Andersson i Ödeshögs Skattegård som år 1707 gifte sig med Elin Håkansdotter i Stava och sedan blev bonde i Stava. En annan son, Lars Andersson gifte sig med Margareta Siggesdotter och övertog Skattegården i Ödeshög.

Ur domboken den 10 april 1684 kan vi läsa att då hölls extra ordinarie ting i Lysings härad och platsen för tinget var Holkabergs gästgivargård. Ärendet för detta ting var ett dråp i Börstabol. Närvarande förutom häradshövding och skrivare var länsmanen Harald Arvidsson samt häradsnämnden, som bestod av Måns i Göleryd, Bengt i Runnersta, Lars i Åsby, Jöns i Norrö, Per i Tällekullen, Nils i Särtzöga, Jon i Egbola, Jöns i Haningetorp och Lars i Bunkabolal.

Nämndemännen Anders Nilsson i Skedeby, Jon i Ryket och Måns i Åsby var sjuka och i deras ställe insattes krögaren Nils Bryngelsson i Holkaberg, Anders Jonsson i Stava och Nils Andersson i Lorby.

Från Vadstena slottstorn fördes inför rätten en fångslad pojke och dråpare, Sven Månsson, 16-17 år och han hade med bössa råkat skjuta pigan Anna Stensdotter till döds. Det var på palmsöndagens förmiddag som detta skedde. Sven Månsson dömdes senare till böter för att han av våda råkat skjuta henne till döds. Se vidare under Börstabol.

Vid vintertinget den 25 februari 1686 anklagades Anders i Stava för att denne vid en husesyn i Stava i höstas kommit med beskyllningar mot nämndemannen Hans Raelsson i Syllerstorp om oriktiga syner. Jag har ingen uppgift om hur målet slutade.

Jon Andersson	----, från Ösiö Skattegård, bonde i Stava
Elin Håkansdotter	1688, d t Håkan och Ingrid ovan
Barn: Håkan	1708-02-??,
Maria	1711-02-14, g 1742 m Johan Svensson från Kopparp
Håkan	1713-10-21, g m Anna Persdotter, bonde i Gåsabol
Kerstin	1716-02-26, g 1731 m Anders Månsson i L Krokek
Jonas	1719-06-14,
Anders	----, g m Kerstin Svensdotter och bonde i Gåsabol.

Jon var son till Anders Jonsson i Skattegården i Ödeshög, tidigare bonde i Stava. Elin var dotter till Håkan Svensson och Ingrid i Stava. Jon och Elin gifte sig 1707 och övertog hennes föräldragård i Stava som då var den enda gården i byn. I vigseluppgiften uppges Jon vara från Ödeshögs Skattegård. Jon dog i Stava 1758. Elin Håkansdotter dog 1767. Helt säkra kanske vi inte vara på deras ovan angivna bakgrund. Låt det vara en ganska säker hypotes.

1726 var Jon Andersson instämnd till rätten i ett mål som gällde mantals-skrivning. 1728 hade pigan Karin Olofsdotter från Stavrebergs ägor instämt Jon och Elin för att de inte lämnat tillbaka en kjortel som Karin hade pantsatt. Rätten trodde inte på hennes uppgifter och dömde Karin för oanständig beskyllning.

Från 1736 har vi i domboken anteckningar om kvarnen i Stava. Det var Jöns Nilsson i Kopparp som vid sommaringet den 24 maj hade instämt Jon Andersson i Stava för att denne låtit mala för tull. Jon Andersson var sjuk och kunde inte inställa sig. Målet uppsköts. Det uppkom vid hösttinget och det framgår att tingsrätten tidigare förbjudit Jon Andersson att mala vid sin kvarn. Jon Andersson uppvisade nu åtskilliga attester på att ingen malt hos honom vid kvarnen i Stava efter att tingsförbudet meddelats.

Då inkom Jöns Nilsson i Kopparp med en förlikningsskrift mellan honom och Jon Andersson, upprättad av nämndemännen Jöns Ingelsson i Stora Lund, Per Jonsson i Kushult och Per Jonsson i Stastorp. Denna förlikning fastställdes av rätten. Tingsförbudet rörande kvarnen i Stava kvarstod.

Vid sommaringet 1738 förordnades *dannemannen* Jon Andersson i Stava att jämte Håkan Siggesson i Munketorp åta sig förmynderskapet för Håkan Siggessons tre omyndiga barn, *vilka han med Jon Anderssons systrar sammanavlat*.

Det var inte bara bondefamiljer som bodde i Stava. Vi kan anta att när gästgivargården fanns i Stava fanns här många pigor och drängar, inte bara för ett vanligt bondehem utan även för att hjälpa till med skjutsar och för att sköta den krog och det logi för resande som fanns. Men, på Stava ägor har under lång tid bott människor. Vi skall försöka göra en liten redovisning av dessa.

Sven och Karin var *inhyses* i Stava. De fick en dotter, Anna 1697. De är inte omnämnda mera. Möjligen flyttade de till Ösiö Skattegård. Jöns och Ingrid på Stava ägor fick en dotter Karin 1695. En dotter till dem, Kerstin, blev 1710 gift med Lars Jonsson i Öjan. Möjligen flyttade Jöns och Ingrid senare till Brodderyds ägor.

Från mitten av 1690 talet bodde ryttaren Per Örbom med sin hustru Ingrid Persdotter på Stava ägor. Ingrid dog 1716, 65 år gammal. De hade en son, Per, född 1695 och död 1696. Om Ingrid uppgavs att hon var från Västergötland. Någon uppgift om Per Örboms död finns inte i kyrkoboken. Kanske dog han ute i krig.

Kanske var det Örbom som var med i Karl XII:s krig i Tyskland. Var han kanske med i Potava och blev krigsgånge i Ryssland?

Från Omkring 1715 fanns en ny ryttare på plats. Han hette Måns Larsson Drake och var gift med Anna Larsdotter. De fick en son, Lars, 1718. När Måns slutat sin ryttartjänst omkring 1729 blev han torpare i Stava någon tid.

På 1720-talet fanns i Stava en båtsman, Joen Larsson med hustru och en dotter, Maria, född 1713, död 1724. De bodde möjligen i en torpstuga utmed landsvägen i norr vid gränsen mot Hårstorp. Efter dem kom en annan båtsmansfamilj, Nils Larsson med hustrun Ingjäl Bengtsdotter. De fick en dotter, Elin, år 1724 men har troligen inte bott någon lång period i Stava.

Lars Knutsson var troligen dräng i Stava. År 1696 fick han och hans fästekvinna, Anna Nilsdotter, ett oäkta barn, som dog. Anna var tjänstepiga i Stavreberg. De gifte sig 1700 och flyttade senare till Holkabergs ägor. Lars uppgavs vara från Gränna. Vid denna tid bodde här också Ingjäl Nilsdotter, född 1663 och död 1727. Mer vet vi inte om henne.

Måns Larsson Drake	----, ryttare
Anna Larsdotter	----,
Sonen Lars	1718-07-17,

Måns var soldat i Stava från omkring 1715 till omkring 1729. Därefter var han torpare i Stava men troligen även på andra platser.

Anders Larsson Mogren	----, soldat
Elin Månsdotter	1700,
Barn: Ingrid	1725-01-18, föddes i Tyrsabola,
Anders	1727-01-23, föddes på Tyrsabola ägor
Elin	1729-03-14, föddes på Stava ägor
Nils (Måns)	1730-12-19,
Karin	1735-11-11, död 1736,
Son (?)	1737-02-??, död 1737,
Per	1738-03-17,
Nils (?)	1740-05-27,
Nils	1741-05-12,
Nils	1749-05-21,

Anders och Elin gifte sig 1717 och i vigseluppgiften står också att de skall bo på Tyrsabola ägor. Anders uppgavs vara soldat. På Tyrsabola ägor föddes också de två första barnen. Familjen bodde sedan någon tid på Börsabols ägor.

De kom till Stava 1729 och bodde här fram till omkring år 1750. Han var således soldat för Stava i drygt 20 år. Sedan flyttade de från byn. Soldat-änkan Månsdotter Mogren dog 1778 på Sandstugubacken. Så uppges kyrkoboken. Om Anders Larsson Mogren har vi ingen uppgift. Han har kanske dött på slagfältet.

Måns Blomqvist	1711, soldat i Stava,
Maria Larsdotter	1712,
Barn: Lars	1745-07-03,
Anna	1748-04-01,

Måns och Maria gifte sig troligen 1740 och båda var då troligen från Ödeshög. Jag känner inte bakgrunden för någon av dem. Familjen Blomqvist har kommit till Stava omkring 1745. De flyttade till Holkaberg i slutet av 1750-talet. Måns dog 1769 av vattusot, 58 år gammal, och Maria Larsdotter dog 1 maj 1776 av bröstsjuka, 60 år gammal.

Lars Eriksson	(1726), vargeringsoldat
Lisken Johansdotter	(1716),
Barn: Maria	1754-02-12,

Uppgifterna om Lars och Lisken (Elisabet) är inte särskilt omfattande. De gifte sig förmodligen 1752 och Lisken uppgavs då vara från Brodderyds ägor. De bodde sedan troligen på Norra Bråtens ägor. Det är bara nedanstående notis från domboken som visar att de bott på Stava ägor, och det kan ha varit bara någon kort tid.

Vid hösttinget 1757 hade kronolänsmannen Jonas Fellbom instämt gifta vargeringsoldaten Lars Eriksson på Stava ägor och qvinspersonen Maria Jönsdotter på Sjögetorps ägor. De hade *med varandra begått enfalt hor, varav hon blivit havande och åtta dagar före påsken 1757 fött ett flickebarn*. Båda erkände lägersmålet.

Ingen av dem hade förut dömts för något sådant brott. *Lars Erikssons hustru, Lisken Johansdotter, hade förlåtit honom. Med stöd av Missgärningabalken* fälldes de för enfalt hor att böta, han åttio daler silvermynt och hon fyrtio daler. Om de inte kunde betala sina böter skulle han straffas med tjugosju par spö och hon med tio par ris, tre slag av vardera paret.

De skulle också betala till Ödeshögs kyrka, Lars fyra och Maria två daler silvermynt samt där *undergå enskild skrift och avlösning*. Han förklarades också skyldig att årligen betala fyra daler silvermynt till barnets underhåll, *till dess det sig själv kan förtjäna födan*.

Håkan Jonsson	1713-10-21, bonde,
Jöns Månsson	1740, bonde, s t bonden Måns Larsson i Öninge
H1) Anna Persdotter	1724-03-14, d t bonden Per Jönsson i Ösiö Gatugård
H2) Maria Israelsdotter	1764-03-23, d t bonden Israel Håkansson i Lakarp
Barn: Anders	1743-12-10, gift och bonde i Tyrsabol, död 1807
Peter	1748-06-12, g m Katharina Jönsdotter från Hålan
Stina	1750-12-13, g m bonden Peter Månsson i Öninge
Maria	1753-05-15,
Jöns	1755-11-28, bonde i Sväm
Jonas	1765-, g m Anna Persdotter, bonde i Stava, se nedan
Johan och Maria	1767-06-21, döda efter nöddop
Sara Lena	1797-05-22, död 1798
Sara Lena	1799-01-31,

Håkan var son till Jon Andersson och Elin Håkansdotter i Stava. Anna var dotter till Per Jönsson och Anna Jönsdotter i Ödeshögs Gatugård. Håkan och Anna gifte sig omkring 1742 och flyttade till Gåsabol. Anna Persdotter var nämligen dotterdotter till bonden Jöns Hansson i Gåsabol och det var förmodligen därför som de bodde och brukade där.

Omkring år 1750 flyttade de åter till Stava, till Håkans föräldragård. Den 24 mars 1752 dog deras dotter i kopporna, 8½ år gammal. Hon återfinns inte i födelseboken kan vi konstatera.

De ägde och brukade då ena halvgården i Stava. Håkan dog 1764, troligen på hösten. Död och begravningsboken nämner inget om detta. Bouppteckningen upprättades den 20-21 december 1664. Troligen fick Anna Persdotter en son Jonas i början av 1665 men detta framgår inte heller av kyrkoböckerna. Bouppteckningen redovisar 1200 riksdaler för lösöre samt 200 för ½ mantal Stava.

Anna Persdotter gifte sig 1766 med Jöns Månsson från Öninge. År 1793 dog Anna Persdotter. Gården hade vid denna tid övertagits av sonen Jonas Håkansson. Ett undantagskontrakt upprättades 1794, se nedan. Jöns gifte sig år 1796 med Maria Israelsdotter från Lakarp och flyttade till Stora Krokek. Där dog Jöns 1799 av värk. Detta var en krånglig familjebild

Vid höstetinget 1794 uppvisades vid rätten ett undantagskontrakt, tecknat i Stava den 17 juni 1794 -innehållande bl.a. följande: *Jag, Jonas Håkansson med min kära hustru Anna Persdotters ja och samtycke utfäster mig att till min kära styvfader Jöns Månsson i hans livstid samt årligen till undantagsförmåner få begagna: Till husrum får han begagna den västra kammaren i norr samt vinden över denna såväl som över den västra tillika två bodar, en under och en över uti östra vinden, nödig vedbrand samt skjuts till kyrka och marknad med mera när nödvändigheten det fordrar.*

Skattebonden Jöns Månsson i Stora Krokek hade till höstetinget 16 nov 1798 instämt sin styvson Jonas Håkansson i Stava med yrkande att utfå ½ tunna råg, ½ tunna stritt korn samt 3/4 tunna blandsäd såsom återstod på de undantagsförmåner han förbehållit sig i Stava.

Vid upprop kom parterna personligen. Jonas Håkansson företedde en genstämning med yrkande att Jöns Månsson måtte visa med vad rättighet han utkräver spannmål. På tillfrågan tillkännagav Jöns Månsson att han nu icke innehade det undantagskontrakt varpå hans fordran grundade sig. Han anhöll om rådrum med målet till nästa ting. Vittnen hördes i målet och de uppgav följande:

Gästgivaren Peter Persson att han var närvarande vid en likvidation parterna emellan sistlidna augusti månad. Då betalade Jonas Håkansson till Jöns Månsson ersättning för det undantag denne innehaft av Stava hemman. Därvid hörde vittnet ingen skiljaktighet parterna emellan mera än att Jöns Månsson önskade erhålla skälig ersättning för några *rödjaplåtar som han på Stava ägor besått med råg*. Detta bestreds och sedan hörde vittnet inte mera om detta.

Jöns Lantz, var närvarande vid samma tillfälle som förra vittnet och gjorde med honom alldeles lika berättelse.

Jöns Månsson begärde ytterligare anstånd med saken, vilket häradsrätten skäligen inte kunde förvägra. Hur tvisten slutade är obekant.

Vid hösttinget 1787 hade Jöns Månsson instämt inhyseskvinnan Maria Nilsson på Stava ägor och hennes dotter Kerstin Jönsson på grund av tjuvabeskyllningar. När målet uppropades berättade båda parterna att de i vänlighet hade blivit förlikta och rätten lät med detta saken bero.

Olof Jonsson var utsedd att vara förmyndare för avlidne Håkan Jonssons barn i Stava. I sterbhuset fanns fordringar att utkräva från Anders Månsson i Lilla Krokek. Efter att denne avlidit krävde Olof Jonsson vid sommartinget 1773 att dessa fordringar skulle indrivras. Fjärdingsmannen Holmström hade redan tidigare fått detta uppdrag. Han fick nu en påstötning och lovade att inom fjorton dagar leverera de 105 daler silvermynt som fordran uppgick till.

Johan Svensson	1717-07-13 i Adelöv, bonde,
Maria Jönsson	1711-02-14,
Barn: Sven	1744-07-09,
Johan	1745-08-23, utfl. ?
Maria	1748-01-25, g m Olof Jonsson från Kushult 1767,
Kerstin	1751-06-13 (1749 ?)
Hans	1753-12-29, död 1763
Anders	1757-06-22, g.m. Katharina Persdotter, se nedan
Anna	1760-
Sven	1764-06-14, ?

Johan var son till Sven Persson och Brita Larsson i Kopparp. Han föddes i Dockarp i Adelöv men föräldrarna flyttade från Dockarp till Kopparp 1718 eller 1719. Fadern, Sven Persson, dog 1720 och modern gifte sig därefter med Jöns Nilsson. Johan växte upp i Kopparp.

Johan och Maria gifte sig 1742. Maria var dotter till Jon Andersson och Elin Håkansson i Stava. Födelseboken visar dock ingen uppgift om hennes födelse. Husförhörslängden från 1766-73 visar dock detta faktum. Johan och Maria verkade sedan som bönder i Kopparp fram till början av 1750-talet då de flyttade till Stava. De bodde dock i Kopparp även under åren 1767-1772. Johan dog av bröstsjuka 1793. Maria dog av ålderdom 1798.

Gästgivaren i Holkabergh, Jakob Castensson hade till vintertinget 1756 instämt ett antal bönder i bygden, bl. a. Johan Svensson i Stava, för försummad hjälpskjuts vid gästgivargården. Sådana stämningar var inte ovanliga. Målet slutade i ett påpekande till parterna att följa reglerna.

Vid vintertinget 1766 hade bonden Johan Svensson i Stava samt änkan Annika Persdotter i Stava instämt gästgivaren Johan Jönsson i Holkabergh och begärt att denne skulle visa med vilken rätt han hade tillägnat sig den s.k. Rödjelyckan. Den hade i alla tider hört till Stava. Johan Jönsson ville ha uppskov med ärendet men Johan Svensson önskade ändå få sina vittnen hörda, bonden Per Jönsson i Uppgränna, torparen Sven Eriksson i Råby och änkan Maja Nilsson på Sunneby ägor.

Gästgivaren Johan Jönsson invände att Per Jönsson var hans *ovän och vederdeloman*. Gästgivaren hade i början av februari månad angivit Per Jönsson hos landsfiskalen Schölin i Småland för *utsädes lämnande till tjänstehjon och olovligt skjutsande*. Han visade också landsfiskalens skrivelse om detta. Vidare uppgav Johan Jönsson att Sven Eriksson var syskonbarn till Johan Svenssons hustru Maja Jonsdotter, såväl som till andra käranden Annika Persdotters i Stava avlidne man Håkan Jonsson. Detta godtogs av rätten, så att endast ett av Johan Svenssons vittnen, nämligen Maja Nilsdotter fanns kvar som vittne. Hon var inemot 80 år gammal.

Hon avlade eden och berättade att när hon var mellan 20 och 30 år gammal hade hon varit i tjänst hos Jon Andersson och Elin Håkansdotter i Stava. De hade ofta sig emellan talat om att Elin Håkansdotters fader, Håkan Jonsson gett bort Rödjelyckan till dåvarande gästgivaren Nils i Holkaberg. Denne skulle där bygga upp ett torp, vilket likväl nu i senare tider blivit förstört.

Från Stava kom hon i tjänst i Holkaberg hos Sven, men där aldrig hört omtalas att åkerlyckan hört till Stava. Av Jon och Elin i Stava hade hon också hört att något stycke i Munkeryds äng förr lytt till Stava. Men hon visste inte på vilket sätt det skulle ha skingrats från Stava, inte heller hur stort detta ängsstycke var. Efter detta vittnesmål blev detta tvistemål uppskjutet till nästa ting.

Målet uppkom vid vintertinget 1767 och då var båda parterna företrädna av ombud, på Johan Svenssons sida av häradshövdingen Gabriel Torpadius och på Johan Jönssons sida vice häradshövdingen Mattias Trolle. Även denna gång var Per Jönsson åberopad som vittne eftersom saken mellan honom och Johan Jönsson då skulle vara avklarad. Dock fanns inget bevis på att detta mål var avslutat, varför detta vittne även nu förklarades jävigt. Då skulle ett annat vittne höras, änkan Karin Andersdotter på Barnarps ägor. Hon ansågs av Trolle vara okänd och han krävde därför att hon skulle förhöras om sina kristendoms-kunskaper. Därvid höll hon inte riktigt måttet och dessutom kunde hon inte läsa i bok och därför tilläts hon inte vittna. Därefter uppsköts målet.

Som min egen kommentar till denna rättegång får jag nog uttala min misstanke om att det inte var full rättvisa som skipades vid denna rättegång. Det stora flertalet människor vid denna tid kunde inte läsa i bok. Om bara läs- och skrivkunniga skulle få vittna hade häradsrätterna inte haft mycket arbete. Förmodligen hade Karin Andersdotter åsikter som kunde missgynna Johan Jönsson.

Målet uppsköts och vid nästa tillfälle när målet kom upp hade Johan Svensson i Stava av sagt sig sina anspråk på Rödjelyckan. Vi kan här se en skymt av att Stava i äldre tider omfattade mera mark än vad som senare tider visade. Kanske kan det vara så att närliggande byar bildats på mark som i äldsta tider hörde till Stava.

Den 6 juni 1769 hölls den sedvanliga Sandstufvumarknaden, strax norr om Ödeshög. Marknader var för bönderna en möjlighet att sälja sina produkter och det var dessutom för de flesta människor ett trevligt avbrott i vardagen. På hemvägen från marknaden var det vanligt att åtskilliga tittade in på krogen i Ödeshög.

Stämningen var tydligen hög och det kom dessutom att medföra stämningar till tinget och därpå blev det anteckningar i domboken.

Bonden Per Månsson i Åeryd var spritpåverkad och hade på krogen kommit i ordväxling med skogvaktaren Sundvall och det hade även gått till handgripligheter. Håkan Nilsson i Börstabol, hans son Jöns Håkansson med flera hade varit med och avstyrt vidare slagsmål. Per Månsson blev liggande i förstugan, ganska blodig.

Han hade fått åtskilliga sår men kvicknade till så småningom och tog sig hem till Åeryd. Hästen hittade som vanligt vägen.

Per Månsson hade därefter instämt gästgivaren Johan Jönsson i Holka-berg, bonden Håkan Nilsson i Börstabol och hans son, Jöns Håkansson, vidare Olof Jonsson i Stava och Per Andersson i Mark för att de överfallit honom med hugg och slag på krogen i Ödeshög.

Det var många besökare på krogen i Ödeshög den kvällen den 6 juni 1769 och det blev många vittnen att höra. Målet blev uppskjutet för ytterligare vittnes förhör, men vid vintertinget den 10 mars 1770 kom häradsrättens utslag.

Rätten ansåg det klart utrett och bevisat att Per Månsson var berusad då han från marknaden kom till krogen i Ödeshög. Efter en ordväxling med skogvaktare Sundvall hade Per överfallit drängen Jöns Håkansson, fattat honom i håret och slagit honom under sig. Sedan kom han ihop sig med Jonas Eriksson i Fogeryd men dennes granne Nils Persson kom emellan och gav Per åtskilliga slag av en läderpiska i huvudet.

En stund senare hade Per överfallit Nils Persson med en käpp, dock utan åkommor. När Sven Persson och Elin Persdotter från Narbäck frågat Per om hans skador hade Per svarat med lättsinniga ord: *Herren gav och Herren tog, förbannat vare hans verk.*

Inför rätten hade Per sökt hävda att han med Herren menat skogvaktaren Sundvall. Därför dömde rätten Per Månsson för gäckeri med Guds ord till 50 daler silvermynt i böter, för svordom och lättsinnighet en daler, för slag och hårdrag tre daler, för okvädinsord och för fylleri sex daler. Tillhoppa blev bötesbeloppet 60 daler silvermynt.

Per Månsson hade fått åtskilliga skador och rätten ansåg kanske att det var för mycket för att vara resultatet av enbart självförsvar. Därför dömdes Jöns Håkansson i Börstabol, Olof Jönsson i Stava och Nils Persson i Fogeryd mot sina nekanden till böter för deras del i detta, Jöns till fyra daler och de övriga till åtta daler vardera. Om Per Månsson och hans bravader finns mera att läsa under Lilla Krokek och under Börstabol och Holka-berg. Per Månsson är omnämnd på åtskilliga ställen i domböckerna.

Av domboken för vintertinget 1790 framgår att Johan Svensson förutom sin del i Stava även ägde 3/4 i Råby Mellangård samt 1/4 i Råby Norrgård. Detta framgår bl. av nedanstående.

Vid vintertinget 1788 återupptogs ett mål från förra tinget, mellan Johan Svensson och hans hustru Maria Jonsdotter i Stava å ena sidan samt deras förra måg bonden Sven Olofsson i Forsby å andra sidan. Målet gällde den hemföljd som Johan Svenssons dotter Anna haft med sig vid giftermålet med Sven Olofsson i Forsby. Johan Svensson och Maria Jonsdotter hade hos rätten begärt att Sven Olofsson, efter att Anna dött, skulle återbetala hemföljden. Rätten gick dock inte på denna linje.

Rusthållaren Olof Jonsson i Kushult och hans son drängen Jonas Olofsson i Sjögetorp hade till vintertinget 1790 utverkat skriftlig stämning å den senares morföräldrar Johan Svensson och Maria Jonsdotter i Stava samt modersyskon Anders Jansson och Sven Jansson där. Även Peter Nilsson i Getingaryd och Johan Jansson i Bjällebäck var instämnda. Yrkandet gällde uppvisning av handlingar rörande den gårdsaffär, där Johan Svensson hade bortskiftat sin arvejord, halva kronorusthållet Kopparp emot 3/4 kronorusthållet Råby med undfången mellanavgift. Samtliga parter hade inställt sig. Rätten gav följande utslag:

Eftersom tvisten rörde arvsrätt till Kongl Majats och Kronans rusthålls-jord kund häradsrätten icke pröva avgöra detta mål. Kärandena fick sedan anmäla sin sak hos Kongl. Majats befallningshavande. Hur det slutade vet jag inte.

Skattebönderna Peter Jonsson och Lars Larsson i Lyckan hade till sommaringet 1790 instämt sina grannar angående stängselskyldigheten. Det gällde pastorskan Åstrand i Stora Åby, Magnus Andersson i Haninge, Jonas Larsson i Haningetorp, bönderna Anders Larsson i Råby, Johan Svensson i Stava och Sven Persson i Sonaby. Målet uppsköts. Hur det sedan gick har jag ingen uppgift om.

Deras dotter, Maria Johansdotter, gift med Olof Jonsson från Kushult, bodde efter sitt giftermål med honom några år i Stava men flyttade sedan till Kushult. Där dog Maria Johansdotter 1775.

Vid hösttinget 1760 omnämndes vid tinget ett antal hemman som skulle skatteköpas. Där var bl.a. augmentshemmanet Stava. Det hade värderats för Johan Svensson och Håkan Jonsson till 300 daler silvermynt.

Vid vintertinget 1761 var Jöns Nilsson i Kopparp och Johan Svensson i Stava kallade som vittnen i ett mål mellan drängen Jöns Svensson i Ödeshög och bonden Johan Svensson i Klämmestorp som gällde bruk och panträtt till Lakarp. Se mera härom under Lakarp.

Vid sommaringet 1762 hade kronoskogvaktaren Johan Sundvall låtit instämma bönderna Johan Svensson och Håkan Jonsson i Stava samt drängen Lars Eriksson för olaga ekhygge. Johan Svensson var förhindrad att inställa sig på grund av timring åt Jöns Nilsson i Kopparp. Håkan Jonsson och Johan Svensson erkände frivilligt. De dömdes till böter.

Gästgivaren Johan Jönsson i Holkaberg hade till sommaringet 1763 instämt Håkan Jonsson i Munkeryd. Orsaken var att denne icke efterlevat en överenskommelse om enbets skjuts vid gästgivargården. Gästgivaren klagade över att han förorsakas stor olägenhet.

Rusthållaren Håkan Jonsson i Munkeryd hade återstämt gästgivaren Johan Jönsson för *ohemul instämning*. Han hade inte åtagit sig *någon enbets-skjutstavlas fortställande* och så icke heller de övriga reservhemmans åboar. Dessutom hade han i våras när han på sin hålldag skjutsat med en häst icke fått samma skjuts med ett par hästar utan gästgivaren tagit den skjutsen själv. Därefter hade han på 7 å 8 veckor då det var gott väglag, icke blivit uppbådad till skjuts förr än tredje stora Bönedagen då gästgivaren sökt

skjuts med tre hästar, vartill han varit budad. Gästgivaren hade då överfallit Håkans son, drängen Anders, med *oanständiga ord och utlåtelse*.

Parterna var närvarande, såväl som drängen Anders, vilken självmant inställt sig. Håkan Jonsson nekade till att ha lovat någon *enbetstavlas kringgående*. Han hade bara lovat att på vissa dagar ha sina hästar hemma i beredskap till skjutsning. Om han även dess emellan skulle bliva budad genom enbetstavlan, så skulle han inte kunna sköta hemmansbruket.

Av reservhemmans åboar hade inställt sig Johan och Håkan Jonssöner i Stava och Anders Månsson i Lilla Krokek samt Nils Persson i Stora Krokek. Dessa såväl som Håkan Jonsson i Munkeryd hade nära till gästgivargården. De instämde med Håkan Jonsson att de utom sina vissa dagar då de bör ha sina hästar i beredskap till skjutsning, icke vilja vara bundna med någon enbetsskjuts eller bry sig om den så kallade *enbetstavlan* som gästgivaren skall ha inrättat.

Håkan Jonsson anhöll att hans inkallade vittnen måtte höras, varföre rätten före kallade drängarna Johan Andersson i Ödeshög och Nils Andersson i Brännegården på 17 år. De berättade:

Johan Andersson att stora bönedagen strax efter middagen hade Håkan Jonsson i Munkeryd och drängen Anders kommit till Holkaberg med tre hästar. Då hade gästgivaren sagt honom vart han skulle skjutsa, och Anders svarat honom att det vore en trehästvagn. Gästgivaren hade då sagt att hans egna hästar skulle vara för den och att Anders kunde sätta för parvagnen som även var där. Härom hade de kommit i ordväxling. Båda hade flera gånger kallat varandra för *hundsfott och på ömse sidor brutit ut i eder*.

Nils Andersson berättade gästgivaren och drängen Anders kommit i ordkastning. Han hörde gästgivaren kalla Anders skälm men kan inte påminna sig flera skällsord.

Rätten konstaterade att Håkan Jonsson och de övriga reservbönderna förmodat sig vara fria från enbetsskjuts. De hade aldrig samtyckt till denna. De ville vara bundna att ha hästar i beredskap endast på vissa dagar. Rätten ansåg dock denna inrättning vara nyttig och säkraste medel till de resandes forthjälpande. Rätten förklarade likväl bönderna skyldiga att även utföra enbetsskjuts och därefter fortskaffa tavlan till den som i ordningen följer.

Men eftersom gästgivaren Johan Jonsson och drängen Anders Håkansson *på tredje stora böndagen under ordväxling om skjutsningen, bägge i eder och svordomar samt skällsord utbrutit, fördenskull dömdes de att böta 12 daler silvermynt vardera*.

Vid hösttinget 1782 hade överjägmästaren herr von Olthoff instämt Johan Svensson och Jöns Månsson i Stava för att de olovligen fällt ekar på sina ägor. Ekar tillhörde kungen och fick inte röras. Den 22 juni 1782 hade överjägmästaren med biträde av två nämndemän inspekterat ekarna i Stava och kunde då konstatera att några ekar i Ekängen på Stava ägor blivit nedhuggna. Två var ruttna och en var bränd, men färsk i ytan. Dessutom hade en ek i östra gårdet nedhuggits.

Johan Svensson och Jöns Månsson uppgav att salpetersjudaren Klocksten hade förrättat salpetersjudning på en plats i Ekängen och där hade han huggit några ekar vid sitt arbete. Klocksten var icke närvarande vid tinget och därför uppsköts saken till nästa ting. Domboken för detta ting saknas och vi

får därför sväva i ovisshet om vilket straff som drabbade Johan Svensson och Jöns Månsson för dessa ruttna eller brända ekars nedhuggande.

Vid vintertinget 1783 hade kronans länsman, Jonas Fellbom, instämt drängen Anders Håkansson och *qvinspersonen* Ingjård Persdotter i Stava för lönskaläge. Båda var ogifta. Hon erkände frivilligt och berättade att detta tilldragit sig två veckor före Michaelismässan i Stava. Anders Håkansson kunde inte vara med vid rättegången på grund av sjukdom men han hade för nämndemannen i Pilgården och tre andra vittnen berättat att han också erkände sitt brott.

Rätten dömde dem att böta för första resan lönskaläge till böter, han tio och hon fem daler silvermynt. De skulle också betala till Ödeshögs kyrka, han fyra och hon två daler samt där undergå enskild skrift och avlösning. Dessutom dömdes Anders skyldig att till det oäkta barnets underhåll, *intill dess det själv kan födan förtjäna*, årligen utlagga fyra daler silvermynt.

Peter Bollgren	(1733) i Gränna, soldat för Stava
H1) Sara Larsdotter	(1727)
H2) Kaisa Persdotter	(1739)
Barn: Maria	1763-06-28, död 1764
son	1767-12-24, dödfödd
Peter Nilsson	(1769), styvson, död på Öninge ägor 1777-06-30,
Maria	1773-06-28, död samma år av massel,
Sara	1775-04-24, död 1777 på Öninge ägor av magplåga

Peter Bollgren kom som soldat till Stava omkring år 1758. Han var först gift med Sara Larsdotter. De hade gift sig i Heda 1758 och Sara uppgavs då vara från Tjugby i Heda. Hon dog av lungsjuka 1774, 44 år gammal. Han ingick 1773 nytt gifte med Kaisa Persdotter. Bakgrunden för Bollgren och hans hustru är okänd.

Familjen Bollgren bodde möjligen kvar till 1776 men ersattes då i Stava soldattorp av familjen Lilja. Familjen Bollgren flyttade först till Öninge, därefter till Kanikenäs. Där var han bonde. Han dog där 1807. Om hustrun Kaisa Persdotter har jag inte funnit någon dödsnotis. I de sista noteringarna från Öninge ägor, år 1777, tycks hans hustru då heta Stina Svensdotter. Vigselboken har inte kunnat ge några svar på detta.

Från domboken vid hösttinget 1770 finns en notering om att Peter Bollgren vid marknaden denna sommar vid Sandstuvubacken anträffat en del persedlar till vilka ingen ägare anmält sig. Komministern i Åby hade låtit kungöra fynden från predikstolen i kyrkan och sedan också vid tinget. Hur det sedan gick har jag ingen anteckning om.

På Stava ägor bodde också soldatänkan Kerstin Andersdotter Berggren. Hon var änka efter soldaten Jonas Berggren i Munkeryd. Hennes man hade troligen dött ute i kriget. Hon själv dog någon gång i början av 1770-talet. Dottern Annika var inhyst hos familjen Bollgren.

Ur kyrkoboken hämtas följande anteckning. *Den 23 maj 1772 fanns död, sittande i ett kärr på Pikatorps ägor i Tollstads socken, vanartiga och svagsinta fattighjonet, flickan, soldatdottern Annika Jonsdotter Berggren*

från Stava, som olovandes gått ut från modern för att tigga, 18 år gammal. Vilken tragik rymmer inte denna notis.

Hos Bollgrens bodde troligen också två systrar, Lirken och Maria Larsdotter, födda 1755 och 1760.

Magnus Jonsson	1729, torpare
Marta Persdotter	1711,
Katharina	1754-08-09, utfl 1767
Maria	1757-06-10,

Magnus och Marta gifte sig 1754. Han uppgavs då vara från Öninge. Där föddes också dottern Katharina 1757. De flyttade sedan till Sunneryds ägor. Till Stava ägor kom de troligen på 1760-talet. Deras bakgrund är okänd. De brukade troligen torpet Lussebo och bodde kvar där till sin död, 1797 och 1801.

Kronolänsman Sundelius hade till höstetinget 1796 instämt torparen Magnus Jonsson och hans dotter, pigan Maria Månsdotter på Stava ägor med yrkande om böter för olovlig brännvinsförsäljning. Maria Månsdotter inställde sig inte. Hennes far uppgav att hon rymt från orten, så att ingen visste var hon fanns. Magnus Jonsson nekade till brottsligheten.

Kronolänsman berättade att några bevis icke fanns. Målet mot Magnus Jonsson blev då nedlagt. Målet mot pigan Maria Månsdotter skulle återupptas när hon kunde anträffas. Jag har inte sett någon fortsättning av målet.

Maria Månsdotter gifte sig med Jonas Larsson, se längre fram.

Daniel Lundgren	1720, avskedad soldat, död 1771
Kerstin Månsdotter	1713,
Barn: Anna	1742-10-07 i Gränna,
Peter	1747-01-30,
Nils	1755-12-05, utfl 1771
Kristina	1750-07-27,

Daniel var en avskedad (pensionerad) soldat från Jönköpings regemente. Han hade troligen varit soldat för Kaxtorp i Gränna socken. Enligt en husförhörlängd från 1757 för Gränna socken fanns familjen Lundgren då på Isgårda ägor och de hade då fyra barn, Johannes 13, Peter 11, Stina 8 och Nils 2½ år. Familjen kom till Stava i början av 1760-talet.

Daniel avled 30 oktober 1771 av lungsot. Kerstin Månsdotter bodde kvar i Stava någon tid men har därefter troligen flyttat.

Vid vintertinget i Ödeshög den 7 mars 1764 hade Daniel Lundgren instämt ryttaren Nils Herrbrander på Hårstorps ägor för skällsord och tillvitelser. Nils Herrbrander nekade.

Jonas Petersson berättade att han vid ett tillfälle hört Lundgren och Herrbrander i någon ordväxling om Johan Jönsson i Holkaberg som då suttit i häktet i Linköping. Därvid hade Herrbrander sagt att *Lundgren vore väl så värd att ligga där som gästgivaren, och att om Lundgrens hus vore ännu större så skulle det nedrivas*, något vidare har vittnet icke hört, icke heller av vad orsak Herrbrander på sådant sätt yttrat sig mot Lundgren.

Förra vittnets son, drängen Peter Jonsson, hade hört Herrbrander säga att *Lundgrens hus skulle nedrivas om det vore aldrig så stort, och att Lundgren*

vore beryktad såväl som gästgivaren för olovligt umgänge med ryttarhustrun Maria Hansdotter på Munkeryds ägor och att Lundgren vore så väl värd att sitta på häktet i Linköping som gästgivaren i Holkaberg, men något vidare har vittnet icke hört.

Herrbrander försökte förklara sina utlåtelse med att de kommit från något löst rykte om Lundgren, men som Herrbrander nu inför domstolen återkallade.

Rätten dömde Herrbrander för tre ohöviska utlåtelse till tre daler silvermynt i böter, samt att för rättegångskostnaden ersätta Lundgren med fyra daler silvermynt.

I Stava bodde på 1760- och 70-talet också ett antal inhyses personer. Bland dem var Maria Persdotter, född 1694, fattighjon, död av ålderdom 1769. Där var också rotegumman Maria Månsdotter, född 1699 och rotegumma för Sväms rote. Hon dog av ålderdom 1769. Vi bör också nämna inhysta kvinnfolket Maria Nilsson, född 1720, ofärdig och svagsint, samt hennes dotter Kerstin Jonsdotter, född 1759. Dessa kvinnor hörde till Stavas befolkning omkring 1770. Kerstin Jonsdotter blev förmodligen gift med Anders Berggren, se längre fram.

Jonas Håkansson	(1765)-, bonde på ½ mtl i Stava,
Annika Persdotter	1764-01-06 i Heda,
Barn: Anna Maja	1789-03-05, död samma år,
Maria	1790-05-24, g 1805 m Jöns Petersson i Glasfall
Jonas	1793-01-26, död av hetsig feber 1816.

Jonas var son till Håkan Jonsson och Anna Persdotter i Stava. Någon uppgift i födelseboken finns visserligen inte men ett undantagskontrakt säkrar denna uppgift. Anna var dotter till Per Eriksson och Maria Bengtsdotter i Jättingstad. Jonas och Anna gifte sig omkring år 1788. År 1789 fick de en dotter, Anna Maria, som dog samma år.

Jonas och Anna innehade och brukade ena halvgården i Stava, som var hans föräldragård. Jonas dog av förstoppning 1802. Annika Persdotter bodde kvar och brukade gården i Stava till dess att hon dog 1835, även hon av förstoppning.

Vid vintertinget 1788 uppvisades ett köpebrev, daterat 27 mars 1786, av vilket framgår att *beskedlig man Jonas Håkansson i Stava, för 138 riksdaler specie av sin broder Jöns Håkansson och hans hustru Katharina Persdotter sig tillhandlat 1/6 efter helt räknat uti halva kronoskatte augmentshemmanet Stava, och erhöill han därpå fastebrev.*

Sonen Jonas Jonsson dog av hetsig feber den 13 juni 1816, 23 år gammal. Av ett testamente framgår att han muntligen kort före sin död testamenterade sin lösa egendom till sin mor, Anna Persdotter.

Vid hösttinget 1819 hade jägmästaren Sjösten instämt Annika Persdotter med yrkande om ansvar för att två ekar blivit kvistade på hennes ägor. Det hade drängarna Peter Jakobsson och Jaen Persson gjort. Annika Persdotter

hävdade sin okunnighet om brottet. Jägmästaren Sjösten hävdade att hon som jordägare måste veta vad hennes tjänstefolk gör.

Rätten gav henne möjlighet att vid nästa ting fria sig från målet genom värjomålsed. Målet uppkom vid vintertinget 1820 och då dömdes Annika Persdotter att böta 20 riksdaler i treskifte samt att ersätta jägmästaren för dennes besvär. Vi kan anta att denne jägmästare, som ju dessutom fick en tredjedel av alla böter, hade goda inkomster detta år. Många bönder i bygden fick böta detta år för skadade, eller kvistade ekar. Jägmästaren hade goda inkomster.

Anders Johansson	1757-06-22, bonde på ½ mtl i Stava,
H Katharina Persdotter	1761-10-30 i Heda,
Barn: Peter	1789-04-19, död s å av slag
Peter	1790-05-26, boende i Forsby, omyndigförklarad
Jonas	1794-05-07, bonde i Stava på ½ mtl, se längre fram
Johan	1796-12-17, utfl. till Vallby i Heda 1823
Maria	1799, död av kikhosta 1801

Anders var son till Johan Svensson och Maria Jonsdotter i Stava, och Kopparp. Katharina var dotter till Per Eriksson och Maria Bengtsdotter i Jättingstad i Heda. Anders Johansson var kusin med Jonas Håkansson ovan och de övertog efter sina fäder var sin av de båda halvgårdarna i Stava.

De gifte sig dessutom med var sin syster från Jättingstad i Heda. Möjliggen var det Anders Johansson som startade kontakterna med Heda. Anders dog 1800 av bröstfeber. Katharina Persdotter dog i Stava 1818.

Till sommaringet 1788 hade Jonas Jonsson i Erikstorp instämt bonden Anders Johansson i Stava angående skuldfordran, åtta riksdaler, efter auktion i Forsby den 5 november 1787. Anders Johansson medgav riktigheten i fordran och ålades att betala.

Till sommaringet 1788 hade Sven Olofsson i Forsby blivit instämd av sin svåger Anders Johansson i Stava. Orsaken var skuldfordran, bestående av hållskjutspengar för 1786 och 1787. Olofsson ålades att genast betala.

Skattebonden Anders Johansson i Stava hade till sommaringet 1788 efter fullmakt på sin fader Johan Svenssons vägnar instämt fjärdingsmannen Peter Alvin. Alvin hade i slutet av november månad 1787 mottagit två riksdaler 24 skilling för att överlämna dem till Kronobefallningsmannen Knattingius. Pengarna avsåg Johan Svenssons kronoutskylder. Alvin hade dock behållit pengarna och därför krävde Johan Svensson pengarna tillbaka. Rätten ålade Alvin att ofördröjligen återbetala beloppet, jämte ränta.

Kronolänsmannen Anders Lindgren åtalade vid höstetinget 1789 bonden Anders Johansson i Stava för att han söndagen den 9 augusti varit berusad och okvädat artillerikarlen Anders Berggrens hustru Stina Larsdotter. Anders Johansson erkände förseelsen men hoppades undslippa vidare olägenhet eftersom han med Berggren och hans hustru överenskommit om förlikning. Berggren intygade att en sådan förlikning skett.

Efter Berggren framträdde ett vittne, pigan Stina Håkansdotter från Stockseryd. Hon berättade att söndagen den 9 augusti vid pass kl. fyra på

eftermiddagen uppkom någon ordväxling och misshällighet mellan Anders Johansson och Berggren. Anders Johansson kallade Berggrens hustru hora och uttalade flera eder. Anders Johansson var *välplägad av starka drycker och hade varit näsig*.

Anders Johansson erkände till alla delar sanningen av Stina Håkansdotter's berättelse. Rätten dömdes honom för att han på en söndag överlastat sig med starka drycker, vidare för svordom och lättsinnighet. Han dömdes för fylleri till en riksdaler 32 skillingar för svordom 16 skillingar för sabbatsbrottet tre riksdaler 16 skillingar, tillsammans fem riksdaler 16 skillingar specie.

Bönderna Jan Hansson i Bjällebäck och Peter Nilsson i Getingaryd samt drängarna Sven Johansson i Stava och Jonas Olofsson i Sjögetorp hade vid vintertinget 1790 instämt brukarna av deras gemensamt ägda halva krono rusthåll Råby och underliggande 1/4 augmentshemman där, Jonas Persson med diverse krav.

Av målet framgår att Johan Svensson i Stava (Sven Johanssons fader) 1784 upplåtit Råby Mellangård och 1/4 mtl Råby Norrgård på arrende till Jonas Persson. Kontraktet undertecknades i Stava 29 oktober 1784 av Johan Svensson. Vittnen var C Holmström och Johannes Larsson i Maltmossen. Ett nytt kontrakt undertecknades i Råby den 15 nov 1785 av Anders Johansson å hans faders vägnar samt av Jonas Persson. Något utslag i tvisten är ej anträffat.

Skattebonden Anders Johansson i Stava hade till sommartinget 1790 instämts av nämndemannen Sven Jönsson i Ödeshög. Orsaken var en skuldfordran efter en auktion i Jettingstad den 24 april. Anders Johansson ålades av rätten att betala en riksdaler till Sven Jönsson.

Vid höstetinget 1809 klagade änkan Karin Persdotter i Stava över att åverkan skett på hennes åkerskifte vid ett där befintligt grustag. Kronolänsman fick i uppdrag att undersöka saken.

Storskiftet i Stava företogs 1791. Skiftet bestod i att marken kartlades och värderades efter sin avkastning samt att markerna skiftades i två halvgårdar. I praktiken hade detta skett redan tidigare men nu blev detta även formellt fastställt. Byggningstomterna låg intill varandra, uppdelade i den södra och den norra, ungefär något ovanför den plats där *Farmans hus* är belägna idag.

Markerna i övrigt delades också i två jämnstora lotter. Så mycket mera är inte att säga om skiftet, mera än att de båda gårdarna hade sina ägor ganska utspridda, inte på något sätt samlade. Båda gårdarna hade var sin kvarn i bäcken.

Ägarna vid detta skifte var Anders Johansson Jonas Håkansson. Anders erhöll den södra lotten, den som låg närmast bäcken, längst söderut. Storskiftet fastställdes vid vintertinget 1792.

I Stava dog 1783 bondeänkan Ingrid Olofsdotter. Hon var möjligen änka efter en bonde i Lilla Krokek och hade flyttat till Stava efter mannens död.

Nils Lilja	1754 i Bjälbo, soldat
Maria Håkansdotter	----
Barn: Anna	1778, död av bröstsjuka 1789
Stina	1780
Peter	1782
Katharina	1785, död 1786 av kopporna
Maria	1788, död 1790 av magplåga
Kaisa	1792
Katharina	1794, sjuklig, bodde kvar som inhyses i Stava.
Margareta	1797

Bakgrunden för Nils och Maria är okänd. Någon vigselanteckning har inte anträffats i Ödeshögs församling, inte heller i Gränna. Hon föddes i Gränna socken 1757 men nämnare än så har jag inte kunnat komma. De har kommit till Stava 1777. År 1799 flyttade familjen till Stora Krokek där Nils blev bonde.

Maria Håkansdotter dog 1790 och Nils gifte sig 1791 med Ingrid Bengtsdotter. Hon var född i Gränna socken men jag har inte kunnat utreda heller hennes bakgrund. De flyttade till Kulltorp omkring 1805. Där dog Nils av svullnad och värk 1807. Flera av Liljas döttrar omnämnes åtskilliga år i husförhörslängderna som pigor i Stava. Nästa soldat för Stava var Karl Blom.

Vid vintertinget 1787 hade Nils Lilja såsom fullmäktig för kaptenen Sjösten instämt organisten Tollkvist i ett skuldfordringsmål. Lilja var tydligen en betrodd man som kunde sköta tingssaker eftersom han fått detta uppdrag. Rätten ålade organisten Tollkvist att betala skulden.

Vid vintertinget 1787 hade soldaten Nils Råberg på Råby ägor instämt sina svågrar, förre rusthållaren Gudmund Persson i Uppsala och soldaten Nils Lilja på Stava ägor. Han begärde att de skulle styrka beloppet av det fäderne och mödernearv som de erhållit efter deras avlidna föräldrar och svägerska. Gudmund Persson förklarade sig inte minnas något men soldaten Lilja förklarade att hans del blev 17 riksdaler och 32 skillingar. Mera förekom inte vid detta mål. Det är ändå intressant att se släktskapen, även om vi ändå inte helt kan klarlägga detaljerna däri.

Vid hösttinget 1787 hade Nils Lilja instämt fjärdingsmannen Alvin i Ödeshög på grund av skuldfordran. Alvin var skyldig Lilja sex riksdaler 32 skillingar specie. Han ålades av rätten att betala sin skuld.

Gästgivaren Peter Persson i Holkabergs Sörgård hade till hösttinget 1801, mål 36, instämt grenadjären Lilja för att utfå fyra riksdaler för inköpta varor vid auktion i Stava den 24 oktober 1800.

Mera uppgift er om familjen Lilja finns under Stora Krokek.

Jonas Larsson	1756 i Gränna, torpare, ofärdig
Maria Månsdotter	1757-06-10,
Ingrid	1779-12-25, död av bröstsjuka 1781

Här återkommer vi till Maria Månsdotter, dottern till Magnus Jonsson och hans hustru Maria Persdotter på torpet Lussebo. Maria gifte sig med Jonas Larsson 1779. Jonas uppgavs då vara från Kopparp. Han var förmodligen tjänstestdräng där, men sitt ursprung hade han troligen i Broxvik i Gränna socken. Jonas och Ingrid bodde först troligen på torpet Lussebo, sedan på Brodderyds ägor och sedan kom de tillbaka till Lussebo i Stava när hennes far dött 1801.

De fick en dotter 1779 men hon dog 1781. Jonas uppgavs vara ofärdig. 1816 bodde de i en backstuga på Stava ägor och var då antecknade som fattighjon. Jonas dog 1820. Maja bodde kvar en tid men flyttade 1831 till Skrädebergs ägor och bodde där tillsammans med sin syster Katharina en tid. De var änkor båda två och utfattiga.

Systemen Katharina flyttades till Ödeshög och Maria bodde ensam kvar på Skrädebergs ägor. Den 5 maj 1836 avled extra ordinarie fattighjonet Maja Månsdotter från Stava ägor. Hon avled av ålderdoms bräcklighet, 79 år gammal. Hur mycket fick hon ut av livet kan man undra?

På Stava ägor bodde 1784-85 Peter Gustafsson och Lena Jonsdotter. Peter var torpare och skräddare. Han gifte sig med Lena Jonsdotter 1778. Han var då torpare på Maltmossens ägor. Från Stava flyttade de till Bankaby ägor. 1791 återfinns de på Fogeryds ägor. Deras bakgrund är okänd. Det har under årens lopp bott många människor på byns ägor, som vi inte vet särskilt mycket om.

Anders Jonsson Berggren (1747), smed, död 1797	
Kerstin Jonsdotter	(1759),
Barn: Ingrid	1789-03-05, död i kopporna 17 maj 1795,
Jonas	1792-01-13, död 1796
Anders	1795-05-20,

Anders Jonsson Berggren var smed och bodde på Stava ägor, åtminstone 1788 då han gifte sig med Kerstin Jonsdotter, som också bodde här. Anders var möjligen son till livgrenadjären Jonas Berggren i Munkeryd. Anders var hovsmed, han skodde hästar. Kerstin Jonsdotter var sannolikt dotter till *inhysta, svagsinta qvinfolket Maria Nilsdotter* på Stava ägor.

Var de bodde är osäkert, men kanske var det utmed Holavedsvägen. Anders *fanns liggande död ute på marken 6 feb 1797*. Kerstin Jonsdotter dog den 1/9 1810 av venerisk sjukdom. Av familjen återstod sedan endast sonen Anders. Han var dräng på olika håll i bygden, Porsarp, Holkaberg, Lilla Krokek, Han flyttade 1822 till Stora Åby.

På Staffanstorps ägor fanns år 1785 en piga som hette Katharina Johansdotter. Vid sommaringet 1785 hade hon instämt smeden Anders Berggren på Kopparpars ägor för att han hade haft lägersmål med henne och gjort henne

med barn. Anders Berggren erkände att han i oktober 1784 gjort henne med barn och att det skett utan äktenskapslöfte. Båda dömdes till böter, han tre riksdaler och 16 skillingar, hon en daler och 32 skillingar.

Dessutom skulle de båda böta till Ödeshögs kyrka, han en riksdaler 16 skilling och hon 32 skillingar. Där skulle de också undergå enskild skrift och avlösning. Till det väntade barnet och dess uppehälle dömdes han att årligen betala två riksdaler 32 skilling fram till dess att barnet själv kan försörja sig. Om det blir tvillingar skall han betala dubbla summan. Så beslutade häradsrätten.

Jag har inte funnit Katharina Johansdotter omnämnd i kyrkoböckerna eller någon annan stans, mer än vad domboken om detta mål berättat. Jag vet därför inget om fortsättningen av denna "kärlekssaga". Anders Berggren är troligen identisk med den smeden Anders Jonsson Berggren som med sin hustru Kerstin Jonsdotter senare bodde på Stava ägor. Kanske kan Kerstin Jonsdotter vara identisk med Katharina Johansdotter. I så fall fick väl kärlekssagan också ett lyckligt slut.

Sven Isaksson	1766 i Byarum, torpare och skomakare
Kaisa Olofsdotter	1755-03-14 i Stora Åby
Barn: Anna Maja	1789, död 1790-07-16
Stina	1790-11-30, död 1791-10-03 av slag,
Johanna	1792-04-05, död 1812 på Stockseryds ägor av lungсот,
Anders	1794-05-17, död 1795-12-19 i tvinsot
Katharina	1796-07-05, gift, se nedan

Sven Isaksson uppgavs 1790 vara ryttare i Hårstorp, 1792 torpare och 1796 skomakare. Bakgrunden för Sven är okänd. Han uppges vara född 1766 i Byarum, men födelseboken i Byarum har ingen sådan uppgift. Kaisa var dotter till sågaren Olof Jonsson och hans hustru Johanna Eriksdotter på Ingemarsbacken i Stora Åby.

Sven och Kaisa bodde troligen i Hårstorp under åren 1790 - 1796 och därefter i Stava, kanske på det torp som låg utmed Holavedsvägen, snett emot Lilla Krokeks soldattorp. Sven dog den 1 juni 1822 av inflammation och feber. Kaisa Olofsdotter dog den 8 maj 1829 av ålderdom och var då antecknad som fattighjon. Dottern Katharina gifte sig 1822 med torparen Peter Nilsson, född 1796 i Stora Åby. Han och Katharina bodde i Stava något år men flyttade 1823 till Östra Haddåsen.

Joel Huggert	1766-01-19 i Stora Åby, ryttare för Munkeryd
Katharina Larsdotter	1767-01-15,
Barn: Lars	1794-04-07,
Maria	1796-05-21, död 1798-08-03

Joel var son till torparen Lars Knutsson och hans hustru Karin Månsdotter på Krisseby ägor i Stora Åby socken. Katharina var dotter till Lars Leonhardsson och Maria Johansdotter på Gyllinge ägor. Joel och Katharina gifte sig 1792. Joel var då nytillträdd ryttare och Katharina var tjänstepiga i Munkeryd. De bodde sedan på Munkeryds ryttartorp, Nyttorp. Joel Huggert

dog den 27 mars 1807, troligen under krigens i Tyskland. Mera om familjen Huggert kan vi läsa under Munkeryd.

Jonas Andersson	1794-05-11, bonde på ½ mtl i Stava, nämndeman,
Anna Kaisa Larsdotter	1802-11-18 i Heda
Anders M Petersson	1815-03-12 i V Tollstad, bonde
Barn: Anders Johan	1822-05-29, g m Sofia Gustafsdotter, utfl. t St Åby
Karl Gustaf	1824-05-22, till Heda 1841,
Per E A	1828-03-16, död s å
Anna Sofia	1830-02-04, g m Johan Aug. Gustafsson i Kopparp
Sven Victor	1832-12-27, gift och bonde i Stava, se längre fram
August	1835-11-08, gift och bonde i Stava, se längre fram
Oskar Fredrik	1840-10-13, gift och bonde i Stava, se längre fram
Alida Mathilda	1843-05-22, död 1849
Emili Augusta	1847-09-08, död 1848

Jonas var son till bonden Anders Johansson och hans hustru Katharina Persdotter i Stava. Anna Kaisa var dotter till bonden Lars Jönsson och hans hustru Anna Jonsdotter i Jättingstad i Heda. Jonas och Anna gifte sig 1819. De innehade och brukade den ena halvgården i Stava, troligen kvarngården, vilken var den nedre gården.

Jonas Andersson var nämndeman. Han dog 1836, endast 42 år gammal, och Anna Kaisa gifte 1839 om sig med Anders Magnus Petersson. De dog båda år 1862. De uppgavs då äga och bruka 11/30. Efter deras död gjordes ett skifte av deras gård, angivet som laga skifte men ändrat till hemmansklyvning.

Vid höstetinget 1819 hade jägmästaren Sjösten instämt Jonas Andersson med anledning av skador på en ek. Jonas Andersson hade givit sin torpare löfte till plåtning och därför hade eken blivit skadad av *risdragning*. Jonas Andersson dömdes till tio riksdaler i böter samt två riksdaler i ersättning till jägmästaren för dennes besvär.

Vid sommaringet 1827 hade nämndemannen Anders Jonsson i Tuna i en skrivelse till häradsrätten klagat över att Jonas Andersson i Stava samt hans broder Johan Andersson i Vallby, i egenskap av förmyndare för sin broder Peter Andersson i Forsby Kullagård, inte skött detta uppdrag. Brodern och hans hustru fick lida brist på nödigt uppehälle. Johan Andersson bestred påståendet. Vad rätten kom fram till har jag inte sett något om.

Jonas Andersson ansökte flera gånger om att få husbehovskvarnen i Stava skattlagd för att därigenom kunna mala även åt övriga byar i bygden. Möjligen var detta tillstånd tidsbegränsat eller om det blev återkallat. En tid var ärendet vilande i avvaktan på laga skiftet. När skiftet var klart upptogs ärendet igen. Kvarnen i Stava blev skattlagd. Kvarnen i Stava var flitigt använd av byarna i närheten, även om en kvarn i Munkeryd under någon tid också var skattlagd. Jonas Andersson dog 1836, endast 42 år gammal.

Vid vintertinget 1838 hade skattemannen Peter Andersson i Disevid och rusthållaren Jan Andersson i Vallby instämt gästgivaren Erik Nilsson samt jägmästaren Joakimsson i Holkaberg för att de inte släppte fram vattnet till kvarnen i Stava.

Dessutom inträffade det att från sågen i Holkaberg kom ibland spånor flytande med vattnet. De orsakade skador på ängsvallen i Stava. Denna skada uppgavs till några lass hö. Joakimsson menade att Stava-borna fick passa på och använda det vatten som kom vid de tillfällen när sågverket i Holkaberg användes. Joakimsson menade för övrigt att om vattnet utsläpptes skulle detta orsaka förlust av foder för Holkaberg. Erik Nilsson hade inte inställt sig, endast insänt en skriftlig inlägga. Målet uppsköts till sommaringet. Hur målet slutade vet jag inte.

År 1834 företogs laga skifte. Stava var fortfarande delat i två gårdar och detta ändrades inte heller nu. Det enda som hände vid laga skiftet var att de båda gårdarnas ägor och marker blev mera samlade. En förenkling av kartan kan man kalla detta skifte. De båda ägarna nu var Jonas Andersson, som efter sin far övertagit den södra byggnadstomten och Jonas Håkanssons änka, Anna Persdotter.

Under någon kort tid omkring 1830 bodde sockenskräddaren Gustaf Friberg i Stava. Han hade en skräddardräng som hette Johan Berglund. De flyttade 1831 till Skälaby.

Vid sommaringet 1846 förekom återigen ett tvistemål vid häradsrätten rörande vattnet i bäcken. Det var kvarnägarna i Stava som instämt Joachimsson i Holkaberg för att denne inte medgav något vattenflöde till kvarnen i Stava. Sådana tvistemål förekom då och då.

Johannes Jonsson	1788-05-14 i Adelöv, torpare på Lussebo,
Maja Nilsson Råberg	1791-12-14,
Barn: Johan Alfred	1830-07-17, se nedan
Maja Stina	1823-12-26, utfl. till Stora Åby 1844
Inga Lotta	1832-04-08, död 1833
Anna Brita	1827-05-24, till Hjo 1870, trolovad 1865, se nedan
- Jenny Matilda	1865-05-18,
- Amanda Rosina	1867-09-05, död av bröstsjukdom 1868
- Karl Johan Albert	1869-06-11,
- Oskar Fredrik	1860-06-30,

Johannes var son till bonden Jonas Eliasson och hans hustru Ingrid Svensdotter i Åskeryd, Adelövs socken. Jonas Eliasson i Åskeryd kom nämligen till Stora Krokek som bonde omkring år 1800. Johannes och Maja gifte sig 1823. Under åren 1823-1860 var han torpare på Stava ägor, sannolikt då på torpet Lussebo. Krafterna avtog dock och från 1840 var han inhyses och fattig, men troligen ändå boende på Lussebo. Johannes dog 1862 av plågor *mellan bröst och underliv*. Maja Stina Nilsson dog av ålderdom 1863.

Dottern Anna Brita trolovades 1865 med sjömannen Karl Fredrik Sundberg från Hjo och flyttade till Hjo 1870.

Sonen Johan Alfred gifte sig inte. Han var dräng på gårdarna i Stava och bodde på äldre dagar som inhyst fattighjon i Stava. Han dog den 1 mars 1884 av lungrot, 53 år gammal.

Johan Persson	1780-08-26 i Heda, torpare
Ulrika Olofsdotter	1781-02-18,
Anna	1803-03-06

Johan var troligen tjänsteträng i Stava och Ulrika tjänstepiga i Holkaberg när de gifte sig 1803. Ulrika var dotter till Olof Friberg och Maria Fågelberg i Sjöstorp. Hennes föräldrar var också en tid gästgivare i Holkaberg. Johan och Ulrika bodde efter giftermålet en tid på Stava ägor. Sedan flyttade de till Sjöstorps ägor där de står som torpare. Där föddes flera barn. Någon gång på 1820-talet flyttade de till Sestorp där de hade en gård på arrende. År 1830 kom de till Åeryd där de hade ett torp. Där dog Johan 1834. Ulrika Olofsdotter dog den 29 maj 1858 på Skrapegårdens ägor i Ödeshög.

Karl Blom	1776-11-15, soldat.
Maja Abrahamsdotter	----,
Barn: Sara Lena	1811-06-09, död 1811 på Häggesta ägor
Anna Maja	1813-02-21, död 1814, på Häggesta ägor.

Karl var son till torparen Zachris Persson och hans hustru Maria Svensdotter i Näteryd. Hans morfar hette Sven Broberg och var av den urgamla tyska adelssläkten von Brobergen. Karl och Maja vigdes 1802. Maja var ett syskonbarn till Karl och det var efter Kongl Maj:ts tillstånd som giftermålet kunde ingås. Karl var troligen någon kort tid soldat för Lilla Krokek innan han kom till soldattorpet i Stava.

Karl uppgavs 1807 vara i fransk fångenskap. Han var förmodligen där i sällskap med soldaten Stark från Kopparp och Lantz från Hårstorp. De fick under fångenskapen troligen arbeta med kanalgrävning i Frankrike. År 1811 var han åter i Sverige. Då fanns en ny soldat i Stava soldattorp. Därför blev det Häggestads ägor för familjen. De fick två döttrar men båda dog i späda ålder. Jag har inga mera uppgifter om Karl och Maja. Jag har inte heller lyckats utreda hennes bakgrund. Hon var ett syskonbarn till Karl.

Under något år, omkring 1812, bodde torparen Jonas Andersson med sin familj på Stava ägor. Han var född i Rogslösa 1772, hustrun Anna Jonsdotter, född i Ölmsstad 1778, och sonen Jonas, född 1812. De flyttade sedan till Siggeryd, möjligen 1817. De bodde sedan som *inhysta och utfattiga* i Siggeryd. Anna dog 1843. Jonas, eller Jöns som han också kallades, dog något senare. En son till dem, Johannes bodde sedan med sin familj i Siggeryd.

Peter Persson	1777 i Gränna, arrendator,
Kerstin Larsdotter	1778-03-30,
Barn: Maja	1809-03-26, ofärdig, död 1836 av vattensot
Kerstin	1811-11-12,
Karl Johan	1820-12-19,

Peter och Kerstin gifte sig 1808. Båda tjänade då på Mellby Börjesgård. Deras första gemensamma bostad blev en backstuga på Börjesgårdens ägor. Den låg ut med landsvägen. År 1818 kom de till Kopparp där de arrenderade den ena halvgården. 1832 flyttade de till Klämmestorp där de arrenderade $\frac{1}{4}$ mantal. De kom därifrån till Stava 1835. Här arrenderade de i tio år den ena halvgården. 1845 flyttade de till Gränna socken, förmodligen till Vendelstorp.

Där dog Kerstin Larsdotter den 2 oktober 1857 i rödsoten. Peter dog den 24 februari 1858. Deras efterlevande barn, sonen Karl Johan Petersson och dottern Kerstin Petersdotter bodde sedan i en backstuga på Kvatarps ägor.

Jag har inte redovisat deras bakgrund. Jag är inte heller helt säker på den, men jag tror att Peter var son till Per Persson och Lisa Danielsdotter i Örserums Mellangård. Kerstin var sannolikt dotter till torparen Lars Månsson och Kerstin Arvidsdotter i Västra Tuggarp.

Jonas Blom	1786-12-12 i Stora Åby, soldat
Maja Abrahamsdotter	1785-02-01 i Säby, död 1836 av gikt
Johan	1821-12-17,

Jonas var son till soldaten Jonas Fogelkvist och hans hustru Stina Olofsdotter på Skogs ägor i Stora Åby socken. Jonas kom till Stava 1808, troligen för att där ersätta den förra soldaten, Karl Blom, som då var fången i Frankrike. Jonas gifte sig 1811 med Maja Abrahamsdotter. Jag trodde först att det var företrädarens hustru, eftersom hon hette så. Men tydligen var det inte så. Denna Maja Abrahamsdotter var född i Säby 1785 och kom hit 1808.

När hon gifte sig med Jonas Blom var hon förmodligen piga i Östra Haddåsen. Hon dog 1836 av gikt. Jonas gifte sig då med pigan Maja Greta Persdotter från Lilla Krokek. År 1837 erhöll Jonas Blom avsked från sin soldattjänst och flyttade till Haddåsen. Han blev senare bonde i Kopparp.

Vid urtima ting i Ödeshög den 14 juli 1817 åtalades den förrymde volontären Gustaf Stålberg för att han den 4 juni detta år gjort inbrott i soldattorp på Stava ägor. Där hade han från soldaten Blom stulit ett fickur med ett värde av 13 riksdaler. Inbrottet hade skett genom att bryta upp ett fönster. Stålberg överlämnades till krigsrätten för att där dömas.

Fredrik Fält	1810-09-25 i Gränna, soldat
Greta Jonsdotter Falk	1797-03-11 i Adelöv
Karl Fredrik	1829-01-26

Fredrik kom med sin familj till Stava 1835 från Rossholmen, där de varit i två år. Han var son till korpralen Karl Svan och hans hustru Maria Jonsdotter på Bunnströms ägor i Gränna socken. Han gifte sig 1837 med Greta Jonsdotter Falk.

Hon var dotter till soldaten Jonas Falk och Greta Nilsson i Folkarps soldattorp i Adelöv. Hon hade tjänat piga i Ödeshögs Brännegård och där födde hon sonen Karl Fredrik.

Fredrik dog på Vadstena kurhus 1847. Hustrun Greta flyttade då till Hårstorps ägor. Där gifte hon sig med bonden Anders Nilsson. Hon dog av lungshot den 16 augusti 1858 i Hårstorp.

Nils Johan Fält 1825-19-19 i Åsbo, inflyttad från Åsbo 1847.

Nils Johan Fält var den livgrenadjär som avlöste Fredrik Fält. Nils Johan var dock inte särskild långvarig. Efter tre år lämnade han bygden och flyttade tillbaka till Åsbo. Nästa soldat hette Stav.

Adolf Fredrik Stav 1829-07-13 i Linderås, livgrenadjär,
h Maja Stina Svendsdotter 1820-12-05 i Svartorp, från Fogeryd 52, g 52
Barn: Johan August 1853-11-07, död 531207
Kristina Josefina 1855-06-04, död i rödsoten 1857
Frans Oskar 1857-11-29, till Hårstorp 1878,
Hulda Aquilina 1859-12-19, död av ansiktsros 1915.
Johan Albin 1861-10-29, till Hakarp 1882,

Adolf Fredrik Stav var son till socknemannen Jöns Eliasson och Katharina Svendsdotter i Hakebo i Linderås socken. När Adolf var 10 år gammal flyttade familjen till ett förpantningstorp på Fogeryds ägor. Adolf kom till Stava 1849 och Maja Stina kom något senare. Maja Stina var torpardotter från Haraldstorp i Svarttorps församling.

Hon var piga på olika håll, kom från Stora Åby till Klämmestorp 1839, sedan var hon i Fogeryd. De gifte sig 1852. Adolf var sedan soldat för Stava fram till 1881. Maja Stina dog 1885. I husförhörslängden 1886-1890 är för Adolf Fredrik Stav antecknat Kommendörsgatan 6, Stockholm. Möjligen har han en tid bott där.

Adolf byggde vid sin pensionering ett hus utmed den nya väg som byggdes 1852. Stugan gavs namnet Stavlösa. Där bodde han tillsammans med dottern Hulda. Hon dog i ansiktsros 1915. Han dog i början av 1920-talet. En av hans stora sysselsättningar som pensionär var fiske i Vättern.

Han har berättat åtskilliga historier om bl. a. skrock och vidskepelse förr, som intagits i boken "Ödeshög genom seklerna".

Johan Grip 1805-09-25 i Gränna, arrendator
Stina Greta Andersdotter 1809-01-13
Barn: Kristina 1832-12-08, nöddöpt, död samma dag.
Maria 1835-03-26, g m Johan Fredrik Johansson i Stava
Johan 1837-12-11, arbetare vid Skärblacka pappersbruk

Johan och Stina gifte sig 1831 när de båda tjänade som dräng och piga i Lilla Krokek hos Samuel Svensson. Johan var son till soldaten Johannes Grip och hans hustru Kerstin Nilsdotter på Uppgränna Knutagårds ägor. Stina var sannolikt dotter till bonden Anders Jonsson och Stina Hansdotter i Kopparp. Från Lilla Krokek flyttade de 1734 till Kopparp där de var hälftenbrukare på Katharina Hansdotters gård.

De kom 1836 till Stavreberg och här arrenderade de förmodligen 1/16 mtl, från 1841 arrenderade de 3/32 mtl. År 1845 flyttade de till Lilla Krokek och där var de *hälftenbrukare* på Samuel Svenssons gård, Norrgården. De arrenderade 1847 eller 1848 en av gårdarna i Hårstorp.

1849 kom de till Stava där de arrenderade en gård. De flyttade 1852 tillbaka till Hårstorp. Där arrenderade de 3/8 mtl. Från slutet av 1850-talet uppgavs de vara *inhyses i egen stuga* i Hårstorp. Stina uppgavs då i husförhörslängden vara *sjuklig och oduglig*. Båda dog 1878, Maria av lungsdoden den 5 maj och Johan den 4 december av samma sjukdom.

Oskar Fredrik Andersson	1840-10-13, bonde,
Johanna Sofia Persdotter	1844-01-13 i Stora Åby
Barn: A Gideon V	1865-10-30 i "- , bonde i Holkabergr
Jenny A M	1867-06-01 i "- t Amerika 1892,
Amanda Cecilia	1869-03-04, <i>flötte till Amerika, fick det bra</i>
C Konrad T	1870-11-12, t Adelöv 1890, t N Amerika 1892
Hilma S	1873-07--21, t N Amerika 1897,
Helga Josefina	1875-09-25, död 1878
Hilda Antonia K	1878-02-20, död 1882 av charlakansfeber
Helga Frenanda	1880-10-05-, död 1891
Hilda Alfrida T	1883-06-05, gift med skomakaren Axel Fransson
Farman B V	1887-07-21, gift med Nanny, övertog gården

Oskar Fredrik var son till bonden Anders Magnus Petersson och hans hustru Anna Kaisa Larsdotter i Stava. Johanna var från Väsjötorp i Stora Åby, närmare uppgifter om hennes bakgrund har jag inte. De gifte sig 1864 och bodde första tiden på Väsjötorp i Stora Åby socken. År 1868 flyttade de till Stava. De uppgavs äga 7/24, som tillföll honom i skiftet redan 1862. Detta var det som vi kan kalla Kvarngården.

Flera av barnen emigrerade till Amerika. Om Amanda Cecilia har uppgivits att hon fick det bra i Amerika. Om Hilma har uppgivits att hon var hemma ett par gånger och hälsade på. Jenny återkom från Amerika och gifte sig med en grannpojke i Stava, nämligen Axel Augustson. De bosatte sig i Skrädeberg. En son till dem var Erik i Skrädeberg.

Med tiden *blev Oskar Fredrik begiven på spritdrycker* och detta ledde till att han omyndigförklarades. Han dog i början av 1920-talet och hustrun dog 1926. Det grå, omålade, timrade bostadshuset byggdes 1868 av Oskar Fredrik. Timret till huset hade huggits på häradsallmanningen och huset byggdes först upp i Väsjötorp, togs sedan ned och transporterade till Stava, där det fortfarande står.

Det var en sonson till Oskar Fredrik, nämligen Ivar Andersson i Holkabergr, som berättade detta. Han har också berättat att Oskar var en storvuxen man, snäll och omtyckt av sina barnbarn. Han var kunnig och duktig. Han byggde själv den sista kvarnen i Stava, med vattenhjul, juta samt lager av oxelträ. Bredvid lagret lades ett stycke talg. Om lagret började gå varmt började talgstycket automatiskt att smälta.

August Jonsson	1835-11-08, bonde på 7/72 mtl,
Johanna Johansdotter	1829-09-28 i Säby,
Barn: Amanda Josefina	1862-06-18, gift och utfl. till Frinnaryd 1886,
Axel Fredrik	1863-08-15, död av bröstlidande 1868-
Karl August	1865-01-18, död s å
Emilia Serena	1866-02-25, gift och flyttat till Stora Åby socken
Edla Dorotea	1868-02-06, g m Gustaf Johansson i Holkaberg
Axel Hjalmar	1870-02-09, bonde i Skrädeberg

August var son till Jon Andersson och Anna Kaisa Larsdotter i Stava. Johannas bakgrund har jag ingen uppgift om. August och Johanna gifte sig 1861.

De brukade först ½ mantal i Stava. Senare uppgavs de inneha 1/24. Familjen flyttade 1886 till Angseryd men August Jonsson hade kvar gården i Stava i sin ägo. 1894 återkom August och Johanna till Stava. Johanna dog 1907 och August dog 1909.

Den gård de ägde och brukade var troligen den som Einar och Ingegerd Jakobsson innehade, belägen utmed gamla landsvägen. Ingegerd är för övrigt en dottersondotter till August och Johanna.

Sonen Axel Hjalmar blev bonde i Skrädeberg. Han gifte sig med en granndotter, Jenny Oskarsdotter. De blev föräldrar till bl.a. Erik i Skrädeberg.

Sven Viktor Jonsson	1832-12-27, bonde,
Johanna M Johansdotter	1832-02-03,
Barn: Gustaf Alfrid	1855-01-06, utfl omkring 1870 ?
Emilia Mathilda	1859-03-01 i Vadstena, t Åby Fyrbondegård 1877
Albin Antonius	1862-01-03, t Börstabol 1879, åter 1884
Hilding Felix	1863-10-20, t Kopparp 1881, t Gränna 1884
Karl August	1868-01-28, död i mässlingen 1869
Elin Teresia I	1872-05-27, till Askersund

Sven Viktor var son till Jonas Andersson och Anna Kaisa Larsdotter i Stava. Johanna var från Öninge och var dotter till Johannes Johansson och Anna Brita Jönsdotter. Sven Viktor och Johanna gifte sig 1857. De bodde först i Vadstena, sedan arrenderade de en gård i Kopparp 1859-64, i Hårstorp åren 1869-72 men kom därefter till Stava.

De uppgavs inneha 3/24 mantal men 2/24 nämns också. Sven Viktor uppges i husförhörslängden 1866-1870 vara *fanatisk*, vilket kan antas ha bestått i att han var engagerad i Stava missionsförening. Husförhörslängderna vid den tiden innehöll sådana noteringar.

Han skänkte också en tomt till det första missionshuset i Stava. Han dog 1898. Hustrun Johanna dog 1917. De innehade sannolikt den gård som Helge och Ethel Björn senare hade i Stava.

Anders Johan Jonsson	1822-05-29, bonde,
Anna Sofia Gustavsdotter	1829-10-21 i Säby,
Barn: Ida Sofia	1851-06-19 i Stora Åby, g 1872 m August i Öjan
Tekla Axelina	1855-01-03 i "-", till Amerika
Emilia Mathilda	1859-02-27, till Varv 1879
Frans Herman	1862-05-22, till Varv 1880
Amanda Josefina	1864-03-27, död 1865
Jeanna Olivia	1866-03-08, död s å
Karl Edvard	1869-06-29, till Amerika
Oskar Anton	1871-08-01, skomakarmästare Hedin i Sjöberga

Johan var son till bonden Jonas Andersson och hans hustru Anna Kaisa Larsdotter i Stava. Anna Sofia var dotter till bonden Gustaf Johansson och hans hustru Maja Lisa Ekelund i Löverhult i Säby, senare boende i Kopparp. Johan och Sofia gifte sig 1849. De brukade under åren 1849-57 en gård i Ruskilsby. Sedan köpte de en gård i Öjan.

År 1864 flyttade de till Stava där de innehade 1/24, en nybildad gård vid Holavedsvägen, på höjden norr om Kyléns. Johan dog 1896. 1901 flyttade Sofia till sin dotter Ida, i Öjan. Hon dog där den 3 juli 1914 av ålderdom.

Vi kan se att två av barnen flyttade till Varv, Emilia och Frans. Deras yngste broder, Oskar, var också en tid i Varv. Han blev sedan skomakarmästare i Sjöberga.

Lars Adolf Johannisson	1825-09-23 i Vireda, mjölnare
h 1) Maja Greta Petersdotter	1824-02-07 i Sandhem, död 1874
h 2) Maria Elisabet Holm	(1826) i Jönköping, död 1897
Barn: Johan Gottfrid	1853-03-26 i Gränna, t Amerika 30/4 1869
Jenny Mathilda	1861-10-22,
Beda Vilhelmina	1866-03-18

Amanda Josefina Wahlström 1858-11-04 i Gränna, piga, från Sthlm 1878,
- Anna Ottilia 1879, oä dotter till Amanda Josefina.

Lars var från Vireda men jag är inte helt säker över hans bakgrund. Möjligen var han son till mjölnaren Johannes Vir och hans hustru Anna Stina Palm från Rupphults kvarn i Vireda.

Lars Adolf gifte sig 1852 med Maja. Han var då dräng i Röttle i Gränna. Hon var hemmadotter vid sågen i Gränna, dotter till Peter Andersson och hans hustru Stina. Hon var född i Sandhem och på fädernet hade hon sina rötter i Utvängstorp och på mödernet i Yllestad. Från Röttle flyttade de till Munkeryd 1861 och därifrån till Stava 1864. Lars står sedan skriven som mjölnare.

Familjen bodde i eget hus som låg i nära anslutning till kvarnen, i Larsbacken. Larsbacken har då förmodligen blivit uppkallad efter honom. Många olyckor har hänt här i denna backe efter biltrafikens tillkomst.

Maja Greta dog av maginflammation 1869. Lars gifte sig därefter med Maria Elisabet Holm, änka efter smeden Johannes Vahlström från Holka-bergs ägor. Amanda Josefina var dotter till Maria Elisabet Holm i hennes äktenskap med smeden Johannes Vahlström. Hon rymde till Amerika 1881.

Hennes dotter Anna Ottilia bodde kvar i Stava ännu under 1890-talet men utflyttade till Amerika år 1900.

Lars Johan Petersson 1815-04-28 i V Tollstad, bonde på ½ mantal
H Anna Brita Jönsdotter 1809-02-14, d.t. Jöns Persson i Börstabol
Barn: Karl Alfred 1827-07-01, hemmansägare i Sväm, död 1845,
Gustaf 1829-11-30, bonde på Öninge Jonsgård,
Johanna Maria 1832-02-03, g m Sven Viktor Jonsson, ovan
Johan Fredrik 1836-09-08, g m Maria Grip, bonde i Stava, se nedan
Johannes 1847-02-15, rymde till Amerika 13/11 1869
Matilda 1850-04-18, g m Karl Johan Johannisson, se nedan
Johanna Maria 1832-01-03, t Öninge
oä son Gustaf Alfred 1855-07-06, "-

Vi börjar denna familjebeskrivning med Anna Brita Jönsdotter. Hon var dotter till bonden Jöns Persson och hans hustru Maja Jönsdotter i Börstabol. Maja Jönsdotter var kommen från Stava. Anna Brita gifte sig 18 år gammal 1826 med bonden Johan Johansson i Öninge Jonsgård, som var 12 år äldre. De fick fyra barn.

Johan Johansson dog 1844 och Anna Brita gifte sig 1846 med Lars Johan Petersson som i flera år varit dräng på gården i Öninge. De kom till Stava troligen 1850.

Anna Brita Jönsdotter hade genom sin morfar, bonden Jonas Håkansson i Stava, bördsrätt här. De ägde ena halvgården i Stava, vilket bör ha varit Norrgården som i början av 1880-talet ännu inte var skiftad. Det blev den dock, troligen 1883-84. Lars Johan Petersson dog 1883 och Anna Brita dog 1898.

Lars Johan Håkansson 1815-04-01 i Ölmstad, arrendator, död 1857
Johanna Nilsson 1818-09-25 i Svartorp,
Barn: Augusta 1845-03-28 i Skärstad
Mathilda 1846-10-20 i ?
Johan Aron 1848-06-30 i ?
Alfred 1852-02-02 i Svenljunga
Kristina 1854-05-11 i Gränna,
Gustava Charlotta 1856-12-30, död 1857-02-15 av slag

Lars Johan och Johanna gifte sig 1845. Han var då dräng på Skärstads prästgård och hon var piga i Berghem i Skärstad. De brukade ett torp, kanske under prästgården i Skärstad och där föddes deras första barn. Var de sedan bodde har jag ingen uppgift om, mer än att år 1852 var det i Svenljunga. De kom därefter till Gränna socken och då uppges Lars vara dräng i Norra Kärr. De flyttade sedan till Stava 1855.

I Stava arrenderade de ½ mantal, vilket kanske var den södra halvgården, Farmans gård. Efter att mannen dött i rödsoten den 18 september 1857 flyttade Johanna med sina barn till Gränna 1858.

Johan <u>Fredrik</u> Johansson	1836-09-08, först arrendator, sedan bonde
Maria Johansdotter Grip	1835-03-20,
Barn: Hulda Axelina	1861-07-18, till Amerika 870419
Axel Reinhold	1864-02-02, död av vattusot 1889
Karl August	1866-07-25, övertog föräldragården,
Johan Evald	1879-10-03 i VT, till Amerika 1898
Jenny Matilda	1869-05-17, död 1908
Alma Josefina	1872-06-01, t N Amerika 1889
Selma Olivia	1875-02-10, död av slag samma år

Fredrik var bondson från Öninge, son till Anna Brita Jönsdotter, se ovan, i hennes äktenskap med Johannes Johansson i Öninge. Han tjänade dräng i Stava i slutet av 1850-talet. Han gifte sig med Maria 1860. Hennes föräldrar, Johan Grip och Stina Andersdotter, arrenderade gårdar på flera ställen i bygden, någon kort tid även i Stava i början av 1850-talet. Fredrik och Maria arrenderade ena halvgården i Stava åren 1860-1868. 1868 flyttade de till Kråkeryd.

År 1884 återkom de till Stava och hade då förvärvat 1/16 mantal. Vi kan anta att det var det gamla torpet Lussebo som nu brutits ut och sedan kluvits i två gårdar om vardera 1/16 mantal. Maria dog 1897. Fredrik dog 1920.

Johan är omnämnd i boken "Ödeshögs genom seklerna", vilket har nämnts i inledningen till denna skildring av Stava. Karin Bergsbo i Stava minns Fredrik och har uppgivit att Fredrik trodde på att tomtar och småknytt vaktade korna på gården. Vi kan anta att han var inte ensam om detta. Tron på sådant var säkerligen allmän på den tiden.

Karl Johan Johannisson	1849-10-23 i Vireda, bonde på 1/4 mtl,
Matilda Larsdotter	1850-04-18,
Barn: Gustaf Hjalmar A	1871-05-31, bonde i St Krokek, gift med Jenny
Edla Josefina	1872-09-15, t N Amerika 1891
Johan Teodor B	1874-07-28, fiskhandlare, <i>Fiska-Teodor</i>
Karl Ernst	1877-04-01, sjuklig, död 1924
Anna Albertina	1879-08-12, sömmerska, avfl. 1906
Oskar Anton	1881-12-06, gift med Anna från L Krokek
Ester Matilda	1883-08-10, g m Oskar fr Kopparp, se Börstabol
Selma Maria	1885-03-02, sömmerska, till Ödeshög 1910
Hulda Helena	1887-08-31, g m David Fransson, Ödeshög
Gunnar Ossian	1892-05-22, bodde i Stava, "Tjocke-Gunnar"
Henrik Gotthard	1894-05-05, till Rogslösa 1913

Karl Johan var son till Johannes Alexandersson och Kristina Danielsdotter i Grankärr i Vireda, senare Holkaberg. Karl Johan och Matilda gifte sig 1871. Hon var dotter till Lars Johan Petersson och Anna Brita Jönsdotter i Stava. De bodde först i Holkaberg men kom till Stava 1872.

De arrenderade till en början ½ mantal, vilket kanske var den norra halvgården, före klyvningen. Från början av 1880-talet står de som innehavare av ¼ mantal. Karl Johan drunknade den 26 maj 1896 i Vättern. Matilda Larsdotter dog omkring år 1920. Sonen Karl Ernst var sjuklig och bodde hos brodern Gunnar och dog 1924.

Mordet i Stava

Undantagsmannen, förra bonden och nämndemannen, Samuel Svensson på norra gården i Lilla Krokek blev ihjälslagen den 27 april 1864 utmed nya landsvägen i Stava. Han kom fredligt gående utmed vägen mitt för den plats där Bil-Antons gård senare skulle byggas.

Samuel var på väg söderut mot Stavabyn i något ärende. Från Grännahållet kom en vagn rullande, och stannade till. En för honom okänd man gick helt plötsligt av sin vagn och slog Samuel i huvudet med en hammare. Den okände fortsatte sedan sin resa.

Nämndemannen Gustaf Sjöstrand i Åby Jutegård i Ödeshög, hans broder Karl Sjöstrand och August Petersson, båda från Järnstad, norr om Ödeshög, hade också varit i Gränna och var på hemväg, åkande i sin vagn mot Ödeshög. Det var mellan kl. 2 - 3 på em. som de kom till Stava. Gustaf Sjöstrand såg något på vägkanten och tittade närmare. Där låg en människa i landsvägsdiket. De gick av vagnen och undersökte. Där låg en gammal man. Han låg framstupa med ansiktet nedåt.

Till sin förskräckelse såg de att mannen var illa skadad. På huvudet var en stor bula, varur det flöt blod. Mannen visade svaga livstecken men var inte vid medvetande. Tillsammans lyfte de försiktigt upp mannen på vagnen, vände och åkte till närmaste gård i Stava, ett par hundra meter från platsen.

Där träffade de bonden Lars Johan Peterssons hustru, som i hast tog fram en madrass och sedan lades försiktigt den gamle mannen på denna.

Då kände Gustaf Sjöstrand igen mannen. Det var förra nämndemannen Samuel Svensson från Lilla Krokek. Gustaf var väl bekant med honom men på grund av allt blodet hade han inte genast känt igen honom.

Strax efter att de lagt mannen på madrassen konstaterade de som stod runtomkring att livstecknen upphörde. Samuel Svensson gav upp andan och dog. Han var känd och uppskattad av alla för rättrådighet och hade inga fiender. Vem var den skyldige till detta hemska dåd. Ingen av de närvarande kunde svara på detta. De kom överens om hur brottet skulle anmälas för myndigheterna.

Mördaren anmälde sig själv efter några dagar. Mördaren hette Erik Johan Svensson. Han bodde i Glänås i Svanshals. Han var på hemresa från torget i Gränna. Han hade varit där och sålt spannmål. Mordet var planerat. Han hade bestämt att han skulle slå ihjäl den första människa som han mötte på hemvägen från Gränna.

Tingsrätten dömde honom till straffarbete men Göta Hovrätt ansåg att han begått dådet i ett tillstånd av vansinne och därför blev han helt fri från straff.

Han flyttade senare med sin familj till Jättingstad i Heda. Där har länge gått en sägen om att en bonde på "Hammargården" i Jättingstad bestämt sig för att slå ihjäl den första människa som kom på hans infartsväg. I Stava-bygden har förr varit omtalat att det spökade på vägen mitt för Bil-Antons. Människor brukade där möta ett liktåg har det sagts.

Så kan händelser i det förgångna sätta spår i människors vardag. Händelser kan bli bortglömda och kvar finns en spökhistoria.

Under några år i början av 1870-talet bodde torparen Anders Jonsson med sin familj på Stava ägor. Det var Anders och hustrun Hedvig Persdotter samt sex barn. De kom till Stava från Glasfall. Efter några år flyttade familjen tillbaka till Glasfall. Kan de möjligen ha bott på Lussebo?

I Stava skedde 1883 en hemmansklyvning. Den avsåg främst den norra delen av byn samt ett ägoutbyte.

Johan Svensson Tallberg	1840-08-24 i Gränna, skomakare
Edla Kristina Mell	1843-09-14 i Gränna
Barn: Gustaf Alfred	1865-06-12 i Gränna
Karl Viktor	1867-03-10 i Gränna
Theodor	1870-01-27 i Gränna
Aron	1871-12-09 i Gränna,
Hugo Ferdinand	1876-06-06 i Gränna,
Fritz Gottfrid R	1878-11-08,

Familjen Tallberg flyttade från Gränna till Stava 1877 och flyttade 1879 till Gyllinge. Johan var son till torparen Sven Månsson och Katharina Johannesdotter i Tryggatorpet under Jordstorp i Gränna landsförsamling. Edla Kristina Mell var dotter till soldaten Johannes Mell och Kristina Jönsdotter i Gränna landsförsamling.

Från Gyllinge flyttade familjen tillbaka till Gränna socknen men de återkom några år senare. Då bodde de i Munkeryd. Där dog Johan Tallberg 1884. Sonen Karl Viktor emigrerade till Amerika samma år. Två år senare, 1886, flyttade hela den kvarvarande familjen dit.

Johan hade en yngre broder, Karl Svensson Tallberg, född 1852. De kom till Stava lite senare.

Oskar Hedin	1871-08-11, skomakarmästare
Klara Andersdotter	1876-02-11 i Varv
Barn: Olga	1893-12-20, gift och bosatt i Ödeshög
Verner	1896-08-22, hade skoaffär i Ödeshög,
Manne	1898-09-02, skomakare, bosatt i Ödeshög

Oskar var son till Anders Johan Jonsson och hans hustru Sofia Gustafsdotter, se ovan. Oskar och Klara gifte sig 1895 och bodde några år i Stava, troligen i hans föräldrahem utmed Holavedsvägen. De flyttade sedan till Sjöberga omkring 1900 och startade skomakeri. Se vidare under Holkaberg.

Karl Gustaf Karlsson	1853-09-02, bonde på 1/16,
Anna Karolina Johansdotter	1854-11-08 i Stora Åby
Barn: Helena Maria	1878-01-29, t Sväm 1894
Klara Matilda	1879-08-29, t N Amerika 1897.
Hulda Josefina	1887-11-21

Karl Gustaf och Karolina gifte sig 1876, troligen i Stora Åby. Han var bondson från Öninge, son till Karl Alfrid Johansson och hans hustru Johanna Svendsdotter, men om vi säger att Karl Gustafs farmor var Anna Brita Jönsdotter, då ser vi att han hade djupa rötter i Stava.

Karl Gustaf och Anna Karolina kom till Stava från Ödeshögs Gatugård år 1883 och hade då förvärvat 1/16 mtl. Familjen flyttade till Rossholmen 1898. Hos dem bodde också hans mor, Johanna Svendsdotter.

Oskar Emil Stav	1863-01-18, livgrenadjär, från V Tollstad 1882
Amanda Josefina Björn	1865-09-24 i Stora Åby, g 1885
Barn: Helga Maria	1886-10-06,
Hulda Josefina	1888-06-03,
Karl Henning	1889-12-21, död 1894-03-14,
Signe Florentina	1891-10-13,
Anna Regina	1893-09-09,
Olga Lovisa (Linnea)	1896-09-30
Karl Gunnar	1898-09-18,
Ester Amalia	1900-03-16,

Oskar Emil Stav var son till livgrenadjären Hjert Vilhelm Roth och Brita Lena Svendsdotter i Gumby. Han kom till Stava 1882 från Västra Tollstad. Han stod kvar som soldat för Stava till 1904 men flyttade vid sekelskiftet år 1900 med sin familj till Tingstad. Soldattorpets hus såldes 1902 och flyttades. Marken såldes på auktion och köptes av Mathilda Larsdotter. Ladugården står kvar.

Karl Järnström	1850-09-08 i Heda, byggmästare,
Em. Matilda Johansdotter	1857-05-18,
Barn: Jenny Amanda	1887-08-01, till Landskrona 1907,
Oskar Leander	1889-02-27, utflyttad till Elfsborgs län
Anna Maria	1890-11-28, död s å
Karl Teodor (Tore)	1896-08-05, polisman i Jönköping

Johan Johansson Järnström	1813-03-06 i Heda
Maja Stina Larsdotter	1820-05-13,

Karl och Matilda gifte sig 1886. Hon var dotter till Johan Gustafsson och Anna Jonsdotter i Kopparp. De bodde första tiden på Åby fyrbondegård och Karl Järnström står skriven som snickare. Till Stava kom de troligen 1888 och ägde 5/72, som de övertagit efter hennes föräldrar.

Hos dem bodde också hans föräldrar, Johan Johansson Jernström och Maja Stina Larsdotter. Dessa dog 1898 resp. 1899. Karl Jernström var byggmästare och han hade en särskild snickeriverkstad vid sin bostad. I Östgöta-Bladet för 1903 kan vi läsa att nästan hela hans verktygsuppsättning hade stulits. Förmodligen var det var några *kringvandrande på vägen* som stulit verktygen. Om verktygen kom tillrätta är okänt.

Karl Järnström var också nämndeman. Han avlade domareeden 1905 och tog sitt säte i rätten, allt enligt en notis i Östgöta-Bladet. Han var också ordförande i Stava Blåbandsförening, som bildades 1905.

Järnström dog 1920 och hustrun, Matilda, någon gång senare på 1920-talet.

Karl Svensson Tallberg 1852-10-07 i Gränna, skomakare
 Matilda Josefina Palm 1858-11-22,
 Barn: Helga Serena 1879-06-05, g m Frans Jakobsson i Stora Krokek,
 David Reinhold 1881-04-25,
 Karl August Valfrid 1883-01-06
 Hulda Albertina 1890-12-26, dövstum, på Manilla
 Henrik Valentin 1894-12-26, handlande i L Krokek
 Birger Sigfrid Edvin 1896-07-10
 Gulli Ingeborg 1902-03-19

Karl var son till Sven Månsson och Katharina Johannesdotter i Trygga-
 torpet på Jordstorps ägor i Gränna landsförsamling. Matilda var dotter till
 soldaten Samuel Palm och Maja Johansdotter Vetter i Porsarps soldattorp.
 Familjen Tallberg bildade bo i Porsarp efter giftermålet 1879.

De flyttade till Holkaberg 1881, till Stava 1883 och till Munkeryd 1886.
 De flyttade till Gyllinge 1895, till Stava 1898, till Stora Krokek omkring
 1900 och några år senare till Stavreberg. Denna familj har bott i många
 torpstugor i bygden. Se mera om familjen Tallberg under Stavreberg.

Albin Antonius Svensson 1862-01-13, bonde på 1/8 mantal
 h Klara Vilhelmina Karlsdotter 1854-09-21 i Rök, g 03

Albin var son till Sven Viktor Jonsson i Stava och övertog föräldragår-
 den, vilket sannolikt var den gård som Helge och Ethel Björn senare inne-
 hade. Albin och Klara gifte sig 1903. Klara var då änka efter livgrenadjären
 Karl Johan Palm i Mark. Albin och Klara flyttade från Stava 1932. Hos dem
 bodde också under många år hans mor, Johanna.

Karl Konrad Andersson 1870-11-12, timmerkarl,
 Anna Severina Borrbäck 1875-06--18 i Ö Aker, Norge
 Ethel M S 1897-08-03 i Brooklyn, New York

Karl var son till Oskar Fredrik Andersson och hans hustru Johanna Sofia
 Persdotter i Stava. Han reste till Amerika 1892 och gifte sig där med Anna.
 De återkom till Sverige i november 1909 och bodde sedan hos hans föräld-
 rar, Oskar och Johanna i Stava. 1818 flyttade de till Glasfall.

Under åren 1908-1913 bodde i Stava en f.d. hovslagare, Frans Oskar
 Sandelin, född 1836 i N Ljunga. Han flyttade 1913 till Jönköping. Han tycks
 ha bott hos Oskar och Johanna på "Farmans gård".

Oskar T Samuelsson 1882-04-15, arrendator
 Anna Serena Palm 1883-05-13,
 Barn: Arvid Reinhold 1908-05-08
 Oskar Bertil 1909-12-03
 Greta Märta Linnea 1912-06-09
 Hugo Alvar 1911-04-12

Oskar var född på Smedtorpet på Holkabergs ägor, son till smeden Samuel August Petersson och hans hustru Maria Lovisa Lord. Han gifte sig 1907-1908 med Anna, dotter till snickaren Frans Palm och hans hustru Alida Andersdotter och de arrenderade därefter, åren 1909 - 1912, den gård som Gustaf i Holkaberg ägde i Stava, den som Ingegerd fortfarande innehar och bor på, år 2006.

Efter Oskar och Anna kom Oskar Tell och Anna Johansdotter dit. De kom från Adelöv. Efter något år flyttade de till Stora Åby.

Gustav Kaxe 1832-05-27 i Stora Åby, hemmansägare
Anna Maria Larsdotter 1833-03-10,
Hilda Josefina 1863-04-27
Emilia Augusta 1865-01-27,

Gustaf Kaxe kom med sin familj till Stava 1901. Han hade då av Johan Anders Jonssons sterbhus köpt 1/24 mantal i Stava, den gård som låg högst uppe utmed gamla Holavedsvägen. De står som ägare och brukare av denna gård fram till 1913, då de flyttade till Holkabergs ägor, till Kyléns gamla torp, bara hundra meter längre söderut.

Karl August Arvid Björn 1880-06-21 i Stora Åby, bonde på 1/8 mtl
H Selma Ottilia Johansson 1884-03-24 i Adelöv,
Sonen Karl Helge 1921-04-13,

Karl och Selma kom till Stava från Stora Åby 1932. De övertog då den gård som tidigare sannolikt innehafvs av Sven Viktor Jonsson. Gården övertogs senare av sonen Helge. Han var gift med Ethel.

Gustaf Marcellus Hård 1860-02-23, hemmansägare på 1/16 mantal,
Matilda Andersdotter 1850-10-13, d t Anders Johansson i Börstabol
Barn: Karl Teodor 1886-09-06, gift, se längre fram under Stavlösa,
 Oskar Konrad 1889-01-02, trävaruhandlande, bodde i L Krokek
 Eda Albertina 1891-07-08, gift, avfl. till Visingsö
 Gunnar Efraim 1899-02-04, gift med Alma Lord, övertog gården.

Gustaf Marcellus Hård var son till soldaten Jonas Ross och hans hustru Anna Karin Häggberg på Kråkeryds ägor. Matilda var dotter till Anders Magnus Johanson och Maja Lisa Nilsson i Stora Smedstorp, senare Börstabols ägor.

Gustaf hade varit soldat för grannbyn Hårstorp under åren 1878-1910 och flyttade därefter till Stava. Där hade han redan på 1890-talet förvärvat 1/16 mantal. Gustaf dog 5/11 1926. Matilda dog 1938.

Karl Alfred Jonsson 1844-12-30, hemmansägare på 1/24 mtl
Anna Axelina Jonsdotter 1856-12-26,

Karl och Anna var kusiner. Karl var son till Jonas Samuelsson och Johanna Charlotta Håkansdotter i Gyllinge. Anna var dotter till Jonas Peter Håkansson och Maja Stina Andersdotter i Börstabol. Båda hade en bakgrund i Hans Nilssons släkt i Gyllinge. De kom från Gyllinge till Stava 1913. De hade då av Gustaf Kaxe förvärvat den gård som låg högt uppe utmed Holavedsvägen. De hade haft en son, Johan Teodor men denne dog tre år gammal. Karl hade smeknamnet ”Kalle Lener”. De bodde inte särskilt länge i Stava. Efter dem övertogs gården 1931 av Verner och Edeborg i Börstabol. Edeborg var en brorsdotter till Anna.

Stavlösa, en stuga på G M Hårds ägor, äger

Teodor Hård 1886-09-06, arbetare,
h1 Jenny Olivia Axelsson 1891-03-20 i Stora Åby, sjuksköterska
h2 Frida Elisabet Kall 1887-02-27 i Väderstad,
d Maj-Britt Elisabet 1924,

Teodor och Jenny gifte sig 18 maj 1918. Jenny dog samma år den 7 november av spanska sjukan. Teodor ingick nytt äktenskap med Frida Elisabet Kall. Teodor arbetade i många år vid vägförvaltningen. På senare tid, på 1950- och 60-talen hade Teodor en servering åt resenärerna utmed vägen.

Farman Andersson 1887-07-21, bonde på 7/24 mantal,
Nanny R Karlsson 1895-09-22,

Farman var son till Oskar Fredrik Andersson och Johanna Sofia Persdotter i Stava. Farman och Nanny gifte sig 1924 och övertog hans föräldragård. De fick inga egna barn. Hos dem bodde Johanna Persdotter, hans mor. Hon dog 1926. Efter att Farman och Nanny dött köptes gården omkring 1970 av Skute.

Farman övertog också kvarnen. Om han drev den eller om den var nedlagd när han övertog gården är okänt.

Farman var enligt uppgift den förste i bygden som innehade en slättermaskin. Detta har berättats av Lars Petersson från Skansen, som var dräng hos Farman i början av 1940-talet.

Gustaf Alfred Johansson 1861-02-17 i Vireda, bonde på 43/456 mantal,
Edla D Augustsdotter 1868-02-06,

Gustaf var son till bonden Johannes Alexandersson och Kristina Danielsdotter i Holkaberg (född i Grankärr i Vireda) och hade efter föräldrarna ägt och brukat Holkabergs Norrgård under åtskilliga år. Han var gift med Edla Dorotea Augustsdotter, dotter till August Jonsson och Johanna Johansdotter i Stava. Edla, kallad Eda, dog av lunginflammation 1922.

De kom till denna gård, hennes föräldragård, i Stava i början av 1920-talet. Han brukade själv gården men hade åtskilliga pigor och drängar samt hushållerska. Han dog 1940. En son till dem var David Gustavsson i Holkaberg. Efter Gustafs död arrenderades gården av David och Ebba, se nedan.

Anton T Karlsson	1885-01-15, bonde på 33/456 mtl i Stava,
Gulli Ingeborg Tallberg	1902-03-19,
Maj Ingeborg	1927,
Hilmer Roland Teodor	1929,

Anton var son till Karl August Johansson och Emilia Augusta Andersdotter i Stavreberg. Han gifte sig 1926 med Gulli Tallberg, dotter till skomakaren Karl Svensson Tallberg och Matilda Josefina Palm i Stava, senare boende i Stavreberg. Anton var en av de första i bygden som skaffade bil, kanske i slutet av 1920-talet. Han kallades därför Bil-Anton, till skillnad från ”Bond-Anton”. Den gård som de innehade var den som Järnström tidigare innehåft.

Oskar Filip Kall	1885-12-30 i Väderstad, vägarbetare,
Elsa Maria Gustafsson	1898-02-22 i Ödeshög
Barn: Nils Oskar V	1919, utfl 1926
Karl Gösta Leonard	1920, bonde i Stora Krokek
Kurt Valdemar	1925,

Oskar och Elsa gifte sig 1919. Han var född i Väderstad men kom till bygden från Rogslösa 1919 till Daglösa. Hon var född i Västra Tollstad men hade rötter i Stora Smedstorp. Familjen bodde först i Daglösa, sedan i Hårstorp soldattorp.

Det var möjligen 1921 som familjen Kall kom till Stava. De hyrde i Stava ett hus som låg norr om ”Villan”. Det var den gamla mangårdsbyggnaden på 1/24 mantal, som då ägdes av Johan i Börstabol. Filip Kall var vägarbetare. Familjen flyttade sedan från Stava till Näteryd.

Verner Gustafsson	1900-01-05, g 1926, hitfl 1931
Edeborg D V Håkansson	1902-02-19,
Barn: Jean Arne	1928 i Vadstena
Elsy	1930 i Vadstena

Under åren 1931 - 1942 bodde och brukade Verner och Edeborg från Börstabol den övre gården i Stava. De gifte sig 1926. Han var från Klämestorp, son till Gustaf Adolf Johansson och Amanda Matilda Gustafsdotter. Edeborg var dotter till Johan August Håkansson och Amanda Serena Johansson i Börstabol. De flyttade sedan tillbaka till Börstabol.

David Andersson	1890-06-12 i Säby, sågverksförman, g 1925
Ebba A ? Klasson	1899-09-28 i Adelöv
Barn: Sture	1925,
Rune	1930,
Berit	1932,

David och Ebba bodde i Stava några år i slutet av 1920-talet. David var sågverksförman och kallades *David sågare*. De flyttade 1931 till Grönäng, som de då förvärvat. 1940 kom de åter till Stava. De arrenderade då 43/456 mantal, som ägts av Gustaf Johansson. De hade tre barn, Sture, Rune och

Berit. Familjen flyttade däriifrån 1952. Då övertogs gården av Einar och Ingegerd, se nedan.

Oskar Anton Karlsson 1881-12-06, bonde, g
Anna Maria Jonsson 1885-01-12,
Inger Ragnhild 1927,

Anton och Anna gifte sig 1921. Han var son till Karl Johannisson och Matilda Larsdotter i Stava. Hon var dotter till skräddaren Johan Jonsson och hans hustru Johanna Johansdotter på Stora Krokeks ägor. Anna drev i gamla tider *Tallbergs affär*, innan Tallberg gjorde detta.

Anton och Anna hade en tid en gård nere i Stavabyn, innan de kom till ”Villan”, eller 1/24 mantal, utmed Holavedsvägen. Dit kom de 1944 då Verner och Edeborg flyttat till Börstabol. Anton och Anna bodde kvar här till dess att de 1947 köpte Åkersberg och flyttade dit. Anton och Anna odlade grönsaker, köpte upp grönsaker och sålde grönsaker. Dottern Inger flyttade till Stockholm och blev rikstelefonist på Televerket.

Emilia Augusta Gustafsson 1865-01-27 i Stora Åby, ägare av Åkersberg
Hilda Josefina -" 1863 i Stora Åby, död 1931

Emilia och Hilda var döttrar till Gustaf Kaxe och Anna Maria Larsdotter, tidigare omnämnda i denna berättelse. De kom hit 1926. Det var Emilia som 1926 byggde Åkersberg. Hon dog 1947 och därefter kom Anton och Anna dit, se ovan.

Gunnar Hård 1899-02-04, bonde,
Alma Lord 1891-09-21
Sigbritt 1927,
Gudrun 1929,

Gunnar var son till bonden, förre soldaten Gustaf Hård och hans hustru Mathilda Andersdotter. De flyttade från soldattorpet i Hårstorp omkring 1910 till denna gård i Stava. Alma Lord var dotter till soldaten Uno Lord i Brodderyd och hans hustru Hulda Lindbom.

Alma dog 1967 och Gunnar dog 1994. Dottern Gudrun och hennes man Gösta bor numera i ett hus på gården. Så gör också dottern Sigbritt och hennes man Arne, men för deras del är det bara fritidshus. De bor annars i Huskvarna. Flera andra fritidshus har också uppförts här på slutningen ner mot Stava hamn.

Om Gunnar bör kunna noteras att han var en god berättare av minnen och hågkomster från gamla tider. Han var en god bärare av muntlig tradition.

Karl August Johansson 1866-07-25, bonde på 1/16 mantal,
H Jenny Johansson 1869-12-21 i Gränna,
Jenny 1889-03-21, g m Sigfrid Kullerstrand
Karl Birger 1891-03-09, död 1918
Ivar K E 1892-10-20, bonde i Skorperyd

Nanny R 1895-22-24,
Sigurd Verner 1901-05-11,
Elsa Lydia I Andersson 1903-12-02, t Sthlm 29

Karl var son till Johan Fredrik Johansson och Maria Johansdotter Grip och var uppvuxen på denna gård, som egentligen var en del av det gamla torpet Lussebo. Han kallades allmänt "Karl Fredrik". Jenny var från Boeryd i Gränna socken, dotter till Johan Andersson och Anna Brita Petersdotter.

Hon hade under åren 1888 - 1906 varit gift med bonden Anders Peter Hansson i Skorperyd och hade från detta äktenskap sex barn. Efter att mannen dött bodde hon kvar i Skorperyd fram till 1912, då hon gifte sig med Karl och flyttade till Stava. Karl dog 1938.

Gårdens marker var belägna i anslutning till Stava hamn. På denna mark har under årens lopp ättlingar till Jenny och Karl byggt fritidshus, och även åretrunthus.

En dotterdotter till Karl August och Jenny är fru Bergsbo. Hon har åtskilligt av minnen från gamla tider i Stava, av människor och ett och annat rörande Stava hamn.

Axel Henning Fransson 1887-05-18 i Gränna, skomakare, g 1924
Hilda Alfrida T Andersson 1883-06-04

Axel var son till Frans Oskar Karlsson och Emma Lovisa Fredriksdotter i Gunnemålen i Gränna socken. Axel hade i åtskilliga år arbetat hos skomakarmästaren Hedin i Sjöberga. Efter Hedins död 1937 upphörde verksamheten där. Axel arbetade vidare som skomakare. Hans hustru Hilda var syster till Farman Andersson och dotter till Oskar Fredrik Andersson och Johanna Sofia Persdotter i Stava. De bodde i den s.k. Larsastugan invid Stava kvarn. De flyttade i mitten av 1940-talet från Stava till Grönäng i Sunneryd.

Henry Johansson 1900-04-25, bonde på ½ mtl,
Märta E Karlsson 1899-07-02 i Grankärr, Vireda,

Henry var son till Ernst Johansson och hans hustru Selma Andersdotter i Öjan. Märta var från Grankärr i Vireda. Märta var från Grankärr i Vireda, dotter till Simon Karlson och Amanda Kristina Gustavsdotter.

Henry och Märta kom från Munkeryd till Stava 1963. De övertog då den gård som Valfrid och Eda Sten tidigare innehått, den gård som vid storskiftet 1791 var den norra halvgården i Stava.

Henry dog 1972. Han hade under sin tid på gården hästar och ungdjur. Märta bodde kvar på gården fram till 1984, då hon flyttade till Solgården i Ödeshög. Märta stod skriven som ägare till gården fram till sin död 1992, då gården förvärvades av sonen Bo. Bo och hans hustru Ann-Marie flyttade dit 1999. Ann-Marie dog 2008 men Bo bor kvar på gården.

Låt oss konstatera att Henrys farmor var Ida, dotter till Anders Johan Jonsson som i sin tur hade rötter i Stava ända tillbaka till 1600-talet.

Einar Jakobsson och Ingegerd Davidsson gifte sig 1952. De övertog då den gård som tidigare ägts av hennes farfar, Gustaf Johansson, och som fram till 1952 arrenderats av David och Ebba, se ovan. Efter Einars död bor Ingegerd fortfarande kvar på denna gård år 2009. Ingegerd har rötter tillbaka till gamla tider och släkter i Stava.

I Stava bodde år 1945 ett 40-tal människor. I Stava fanns då åtta gårdar samt tre mindre fastigheter med följande ägare:

7/24 Farman Andersson
43/456 Gustaf Johansson (Holkaberg)
11/152 Anton Karlsson (Bil-Anton)
1/24 Verner Gustavsson
¼ Valfrid Sten
1/8 Karl Björn
1/16 Gunnar Hård
1/16 Karl August Johanssons änka, Jenny Johansson
Åkersberg Emilia Gustavsson Kaxe
Stavlösa Theodor Hård
Vilhelmsro Vilhelm Karlsson i Ödeshög

För att sköta verksamheten vid Stava hamn hade bildats ett hamnbolag. Ägare av detta bolag var förmodligen de som hade intressen att bevaka i hamnen. Det var troligen markägarna i Stava samt också de som drev verksamhet i hamnen. Hamnbolagets vidare öden är okända. Finns det någon som kan berätta?

Stava Kvarn ägdes enligt församlingsboken för år 1920 och ännu 1945 av Oskar F Andersson i Stava och Gustaf Johansson i Holkaberg. Kvarnstenarna hade dock slutat sjunga, kanske någon gång under 1920- eller 1930-talet.

Stava var omkring 1950 fortfarande en bondby. Här fanns ännu en levande landsbygd. På dessa gårdar fanns ett 10-tal hästar, som gjorde arbete i lantbruket, skjutsade människor till kyrkan, till torget i Gränna och i Ödeshög, till marknader och till kalas och andra begivenheter. Här fanns ett 30-tal kor och annan boskap som höll markerna öppna. Det var fortfarande mulens marker. Det var mjölkstrålens sång mot hinkbotten varje morron och varje kväll, när korna skulle mjölkas.

Nu spänns inte längre någon häst för vagnen. Ingen ko kommer fram till grinden och vill bli mjölkad. Ingen kvarnskjuts kommer längre till Stava kvarn. Ingen ångbåt kommer längre till Stava brygga. Den tiden är förbi. Nya tider har kommit.

Mjölkkorna är alltså borta sedan länge men betesdjur kan man ännu se på ängarna, kanske någon häst. Öppen jord finns fortfarande varje år. Markerna är ännu till stor del öppna. Till stor del är det Henryssons i Staffanstorp,

här som i flera andra byar i bygden, som brukar jorden, sår och skördar. Alla hus i byn är ännu väl bibehållna. Ännu har inga ladugårdar rivits.

Fortfarande bor det människor i de flesta husen i Stava. En del nybyggda hus finns också. En del av dem är ättlingar till 1600-talets Stavabor, andra har inflyttat senare. År 2000 bodde i byn 15 - 20 personer permanent. Stava har alltid varit en by utmed allfarvägen. Det är den idag också, mer än någonsin. Aldrig förr har så många resenärer passerat Stava som nu. Det är bara färd sättet som förändrats.

Åtskilliga fritidshus har byggts i Stava. Antalet människor i byn ökar på vårsidan och minskar på hösten, men i Stava finns ännu många ännu en by med bofasta människor.

På den plats där den ursprungliga gårdstomten i Stava låg, där står idag fyra timrade, grå, omålade hus, två ladugårdar och två bostadshus. De fyra husen är förmodligen alla från 1868 och 1870. De är byggda av kärnfuru från häradsallmanningen av Oskar Andersson. Platsen för denna mycket gamla gårdstomt är mycket vacker. Det är en plats där vi kan känna historiens vingslag. Där låg också det gamla gästgiveriet.

Detta är min berättelse om Stava och människorna här. Den har mest handlat om äldre tider. Att skriva om senare tider är svårare. Om senare tid och nutid överlämnar jag därför till människorna i byn att själva berätta.

Jag har på liknande sätt skrivit om övriga byar i Stava-bygden samt en särskild berättelse om bygden.

Jönköping i maj 2009
Arne Ivarsson